

Sari Kinnunen

**PERUSTULO SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN
NÄKÖKULMASTA – perustulon vaikutuksia sosiaalityön
asiakkaisiin**

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2022

TIIVISTELMÄ

Kinnunen Sari: Perustulo sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta – perustulon vaikutuksia sosiaalityön asiakkaisiin
pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityö
Ohjaaja Leena Autonen-Vaaraniemi
Huhtikuu 2022

Suomessa uudistetaan parhaillaan sosiaaliturvajärjestelmää, ja sosiaaliturvakomitea valmistelee vaihtoehtoja sosiaaliturvan järjestämiseksi. Sosiaaliturvakomitea tarkastelee ainakin osittaisen perustulon, negatiivisen tuloveron, osallistumistulon ja perustilin malleja. Tässä tutkielmassa tutkitaan näitä neljää perustulomallia. Tutkielman tavoitteena on selvittää, voisivatko mallit sosiaalityöntekijöiden arvion mukaan vaikuttaa positiivisesti vai negatiivisesti asiakkaiden elämään ja muuttuvatko vaikutukset perustulomallin vaihtuessa.

Tutkielman aineisto koostuu kahdeksasta sosiaalityöntekijän puolistrukturoidusta haastattelusta, jotka litteroitiin. Analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia, jonka avulla haastatteluaineistosta muodostettiin perustulon vaikutusten teemoja, joista tehtiin johtopäätöksiä.

Tulokset osoittavat, että sosiaalityöntekijät näkevät tarpeelliseksi yksinkertaistaa nykyistä sosiaaliturvaa. Haastatteluiden perusteella mikään yksittäisistä perustulomalleista ei kuitenkaan ota huomioon ihmisten erilaisia elämäntilanteita. Sosiaalityöntekijät kokivat myös tarvitsevansa lisää tietoa perustulomallin ja nykyisen sosiaaliturvamallin välisestä yhteydestä sekä siitä, mitä tukia perustulomallin ohella on tarkoitus säilyttää. Kriittisimmin perustuloon suhtautui lastensuojelu, joka kiinnitti huomiota mallien yksilöä korostavaan luonteeseen jättäen huomioimatta perheet ja alaikäiset lapset.

Avainsanat: Perustulo, sosiaaliturva, sosiaalityöntekijä

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Kinnunen Sari: Perustulo sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta – perustulon vaikutuksia sosiaalityön asiakkaisiin
pro gradu -tutkielma
Tampere University
Sosiaalityö
Supervisor Leena Autonen-Vaaraniemi
March 2022

Finland is currently reforming its social security system, and the Social Security Committee is preparing options for arranging social security. Models for partial basic income, negative income tax, participation income and basic account will be considered by the Social Security Committee. This study examines these four basic income models. The aim of the study is to determine whether the models, according to the assessment of social workers, could have a positive or negative impact on clients' lives, and whether the effects would change as the basic income model changes.

The study material consists of eight half-structured interviews with social workers, those to be transcribed into Finnish. The analysis method was a content analysis, which was used to turn the interview data into themes of impacts on basic income. The conclusions were drawn from those.

The results show that social workers consider it necessary to simplify the current social security system. The interviews indicate, however, that none of the individual basic income models takes into account people's different life situations. Social workers also felt that they would need more information on the link between the basic income model and the current social security model as well as on what kind of support they intend to keep in addition to the basic income model. The most critical aspect towards the basic income model was among child welfare. They paid attention to the character of the models that emphasised the individual, ignoring families and underage children.

Keywords: Basic income, social security, social worker

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
2. SUOMEN SOSIAALITURVAN RAKENTUMINEN	3
3. PERUSTULO	6
3.1. Perustulon tausta ja historia	6
3.2. Perustulon ulottuvuudet	8
3.3. Perustulomalleja	11
3.4. Perustulon tavoitteita	13
3.5. Perustulokeskustelu Suomessa	17
4. TUTKIMUSASETELMA	21
5. TULOKSET	25
4.1. Negatiivinen tulovero	27
4.2. Osittainen perustulo	31
4.3. Osallistumistulo	34
4.3. Perustili	36
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	38
Lähteet	45

1. JOHDANTO

Tässä tutkielmassani pyrin selvittämään sitä, näkevätkö sosiaalityön ammattilaiset perustulon vaikuttavan heidän asiakkaidensa elämään ja millaisia nämä vaikutukset olisivat. Lisäksi selvitän sitä, vaikuttaako perustulomallin valinta sosiaalityöntekijöiden mielipiteisiin.

Suomen sosiaaliturvajärjestelmän on usein kerrottu olevan toimiva ja kattava, ja jonka julkisin varoin toimivat palvelut ovat tärkeä osa hyvinvointivaltiotamme. Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä on kuitenkin luotu aikana, jolloin työsuhteet olivat kokopäiväisiä ja -aikaisia ja kansalaisten rooli työelämässä oli kokoaikainen palkansaaja, kokoaikainen yrittäjä tai työtön. Nykyisin työn tekemisen tavat ovat kuitenkin muuttuneet epätyypillisten, katkonaisten ja osa-aikaisten työsuhteiden korvattessa aiemmat kokoaikaiset, koko työelämän mittaiset työsuhteet, ja yhä useamman työssäkävijän tulot koostuvat työstä saadun palkasta, johon lisänsä tuovat osa-aikayrittäjyyden ansiot tai etuudet opiskelun tai työttömyyden vuoksi.

Suomen sosiaaliturvajärjestelmä ei kykene enää tunnistamaan nykyisten työmarkkinoiden luomia elämäntilanteita, vaan pyrkii yhä edelleen tunnistamaan kansalaisen joko työssäkävijäksi, yrittäjäksi, opiskelijaksi tai työttömäksi. Tilannetta, jossa osa-aikatyöhön yhdistetään esimerkiksi pienimuotoista yrittäjyyttä ja opiskelua, ei nykyjärjestelmämme kykene tunnistamaan, vaan kansalainen voi joutua byrokratian vuoksi olemaan pitkiäkin aikoja ilman tuloja tai pahimmassa tapauksessa hän jää kokonaan ilman tarvittavia etuuksia.

Perustulo on juuri nyt ajankohtainen Suomessa sote-uudistuksen vuoksi. Useat puolueet haluavat uudistaa nykyistä sosiaaliturvaa juuri perustulon pohjalta (esim. Keskusta, tavoiteohjelma, 2010; Vihreä liitto, yleisohjelma 2020; Vasemmistoliitto, tavoiteohjelma 2020–2023). Vuoden 2021 Covid-pandemian aikana perustulo on alkanut kiinnostaa ihmisiä yhä enemmän Suomessa, ja ideoita sosiaaliturvan korvaamisesta perustulolla on alkanut ilmestyä, huolimatta epäonnistuneeksikin leimatusta Sipilän hallituksen perustulokokeilusta (Valtioneuvosto, hallitusohjelma 2015). Esimerkiksi Valtiovarainministeri Annika Saarikko on asettanut asiantuntijatyöryhmän selvittämään negatiivisen tuloveron käyttöönottoa Suomen verojärjestelmässä (Valtioneuvosto, tiedote 8/2021.) Myös STM julkisti Sosiaaliturvakomitean päätöksen selvittää sosiaaliturvan vaihtoehtoisia järjestämistapoja. Näiksi selvitettäväksi järjestämistavoiksi komitea oli valinnut perustulon, negatiivisen

tuloveron, perustilin, osallistumistulon sekä yhden syyperustaisen perusturvaetuuden (STM 2022, sosiaaliturvauudistus).

Perustuloa puolustetaan usein järjestelmänä, joka antaa nykyistä sosiaaliturvaa paremman mahdollisuuden yhdistää palkkatyötä, opiskelua ja yrittäjyyttä sekä elää omien arvojensa mukaista elämää. Lisäksi perustulokeskusteluissa katsotaan perustulon vaikutuksen suuntautuvan juuri vähätuloisiin.

Oma kiinnostukseni perustuloon sai alkunsa juuri ennen Suomen perustulokokeilua, kun aloin pohtimaan sosiologian opintojeni kandityötä. Keskustelu perustulosta alkoi kasvaa, ja halusin selvittää, mitä perustulo-käsite tarkoittaa. Valitsin kandityöni aiheeksi perustulon, jonka avulla pystyin muodostamaan mielipiteeni ilmiöstä. Perustulon soveltaminen käytäntöön kiinnostaa minua ja siksi valitsin aiheekseni sosiaalityöntekijöiden näkökulman.

Olen valinnut sosiaalityön ammattilaiset tutkimuskohteekseni sen vuoksi, että heidän asiakkaansa koostuvat ihmisistä, joilla on ongelmia talouden tai elämänhallinnan kanssa. Haluan selvittää myös sitä, onko kaikkien perustulomallien vaikutus samanlainen, vai muuttuuko sosiaalityöntekijöiden mielipide perustulosta mallin vaihtuessa.

Tutkielmaan valikoitui neljä perustulomallia, jotka Suomen sosiaaliturvakomitea on valinnut tarkasteltavaksi sosiaaliturvauudistusta varten: 1. negatiivinen tulovero, 1.osittainen perustulo, 3. osallistumistulo ja 4. perustili. Tarkoituksena mallien valinnalla on pyrkiä selvittämään sitä, vaikuttaako perustulomallin valinta sosiaalityöntekijöiden arvioihin vaikuttavuudesta

Vaikka perustulo on noussut yleiseen keskusteluun vasta viime vuosikymmenien aikana, ei perustulo ja sen kaltaiset ideat eivät ole uusia käsitteitä. Ensimmäisiä perustulon kaltaisia ideoita on esitetty jo 1400–1500-luvuilla, mutta vasta viime vuosikymmenten aikana perustulo on noussut muutamien idealistien ajamasta asiasta vakavasti otettavaksi poliittiseksi ilmiöksi. Avaan perustulon käsitettä, sen historiaa, malleja ja tavoitteita luvussa kaksi. Lisäksi käyn läpi suomalaista perustulokeskustelua. Luvussa kolme käyn läpi erilaisia perustulomalleja, sillä perustulo ei ole vain yksi malli, vaan perustulo-käsite jakaantuu moneen erilaiseen malliin anteliaisuuden, vastikkeellisuuden tai muiden ehtojen osalta. Luvussa neljä kartoitan Suomen hyvinvointivaltion rakentumista, joka koostuu sekä universaalista perusturvasta että työllä ansaitusta ansiosidonnaisesta sosiaaliturvasta. Perustulo voisi olla looginen jatkumo universaalisen perusturvan jatkoksi, sillä perustulon

kaltaista sosiaaliturvaa edustavat Suomessa esimerkiksi lapsilisä sekä kansan- ja takuueläke. (Julkunen 2009, 262.) Toisaalta Suomessa on käytössä myös ansioon perustuvia etuuksia, jotka ovat ristiriidassa perustulon ajatuksen kanssa. Luku viisi käsittelee tutkimusasetelmaa, aineiston keruuta ja tutkimusmenetelmiä. Luvussa kuusi käsittelee aineistosta saatavia tuloksia ja luvussa seitsemän teen johtopäätöksiä saatujen tulosten perusteella sekä kartoitan perustuloon liittyviä jatkotutkimusaiheita.

2. SUOMEN SOSIAALITURVAN MUOTOUTUMINEN

Suomessa sosiaaliturvajärjestelmän tavoitteena on varmistaa kansalaisille kohtuullinen toimeentulo ja elämisen taso kaikissa elämäntilanteissa. Suomen sosiaaliturvajärjestelmä koostuu universaalista perusturvasta sekä työhön perustuvasta ansio-osasta, jossa universaalit etuudet perustuvat Suomessa asumiseen ja ansio-osa määräytyy työskentelyn perusteella.

Suomi kuului vuoteen 1917 saakka Venäjään autonomisena suuriruhtinaskuntana, jolla ei ollut itsenäistä hallitsemistapaa, jonka vuoksi Suomen sosiaaliturvaa ei ollut mahdollisuutta kehittää aiemmin (Hiilamo & al 2012, 9). Ensimmäinen Suomeen luotu sosiaaliturvan muoto oli tapaturmavakuutus vuonna 1895 (Hiilamo & al 2012, 9). Tapaturmavakuutusta lukuun ottamatta suomalainen sosiaaliturva oli kehittymätöntä ja kansan sosiaalinen turva oli köyhäinavun varassa vielä 1920–30-luvuilla. (Niemelä & Salminen 2006, 9.) Sosiaalista turvallisuutta pyrittiin rakentamaan esimerkiksi työsopimus- ja työsääntölailla vuonna 1922 ja työehtosopimuslailla vuonna 1924 sekä asutuslailla vuonna 1936 sekä köyhäinhuoltolain uudistamisella vuonna 1922.

Suomalainen hyvinvointivaltio kehittäminen alkoi verrattuna muihin Pohjoismaihin hyvin myöhään, mutta se kehittyi nopeasti toisen maailmansodan jälkeen ja saavutti 1980-luvulla muiden Pohjoismaiden tason (Anttonen & Sipilä 2000, 70 ja Hiilamo & al 2012, 10). Suomen hyvinvointivaltion rakentamisessa korostettiin kaikille maan kansalaisille kuuluvaa yhteisvastuuta, oikeudenmukaisuutta ja sosiaalista turvallisuutta (Hiilamo al 2012, 10.) ja sen kehittämisestä vastasivat Maalaisliitto ja sosiaalidemokraatit eli ns. punamultahallitus. Itsenäisistä talonpojista koostuva Maalaisliitto kannatti kaikille kansalaisille sopivaa ja edullista minimiturvamallia, joka takaisi sekä talonpojille että heidän perheilleen tarpeellisen sosiaaliturvan. Myös muut maalaisväestöä edustavat puolueet, kuten SMP ja SKDL olivat

universaalin sosiaaliturvan kannalla. Kaupunkien työläisiä edustanut SDP sen sijaan kannatti ansiosidonnaista sosiaaliturvaa, sillä se katsoi universaalin sosiaaliturvan suosivan maaseudun väestöä kaupunkien palkkatyöläisten kustannuksella (Anttonen & Sipilä 2000, 60–63). Ansiosidonnaista linjaa kannattivat myös RKP ja kaupunkien toimihenkilöitä edustanut Kokoomus (Paavonen 2006). Neuvotteluiden jälkeen suomalaisen sosiaaliturvan pohjaksi saatiin yhdistettyä sekä maaseudun väestöä turvaava universaali sosiaaliturva että kaupunkiväestöä koskeva ansiosidonnainen sosiaaliturva, yhdistelmä, jolla turvattiin myös sodan runnoman Suomen yhtenäisyyttä.

Ensimmäisiä uuden sosiaaliturvajärjestelmän mukaisia etuuksia olivat vuonna 1937 säädetty ja vuonna 1939 voimaan tullut kansaneläkelaki, vuonna 1948 luotu lapsilisäjärjestelmä sekä 1949 kaikille synnyttäjille kohdistettu äitiysavustus. Tämän lisäksi vuonna 1895 luotu tapaturmavakuutus laajennettiin vuonna 1949 koskemaan myös henkisen työn tekijöitä. (Hiilamo & al 2012, 10.) Vuonna 1922 säädetty köyhäinhuoltolaki määritteli sosiaaliavun saamisen edellytykseksi ehdottoman köyhyuden, mutta sen korvasi vuonna 1956 huoltoapulaki, jonka mukaan ehkäisevää sosiaalihuoltoa voitiin antaa varattomien lisäksi myös vähävaraisille. (Hiilamo & al 2012, 11.)

Lähes tyhjästä nousseella sosiaaliturvajärjestelmällä oli monta kehittäjää ja monta kehityskohdetta, mutta kehittämisen rajoittavaksi tekijäksi nousi rahoituksen rajallisuus. Siihen tarjosi avun Suomen talouden suunnanmuutos, kun säännöstelykausi loppui ja Suomi liittyi osaksi länsikauppaa Neuvostoliiton kaupan sijaan. Taloudellinen kasvu vaati sosiaalisen turvan uudistamista ja vuonna 1960 saatiinkin työttömyysturvauudistus ja työeläkelait vuonna 1961 ja jokaista Suomessa asuvaa koskeva sairausvakuutus vuonna 1963. (Hiilamo & al 2012, 12–13.) Näiden uudistusten myötä aiempi vain köyhille tarkoitettu apu alkoi kehittyä kaikille kansalaisille suunnatuksi sosiaaliturvajärjestelmäksi.

Teollistumisen myötä Suomen maatalousvaltainen väestö alkoi siirtyä yhä suuremmissa määrin kaupunkiin ja palkkatyö kaupungeissa alkoi syrjäyttää maatalouksien tehtävät. Tämä maaltamuutto toi mukanaan myös monia sosiaalisten verkkojen muutoksia. Kaupunkeihin lähteneet aikuiset lapset eivät enää kyenneet tarjoamaan hoivaa maalle jääneille vanhemmilleen ja isovanhemmilleen, mutta myös kaupunkiin muuttaneiden lapset jäivät vaille isovanhempiensa hoivaa. (Hiilamo & al 2012, 15.) Perinteisten sosiaalisten verkostojen särkymisen vuoksi syntyneisiin ongelmiin oli rakennettava uusia

sosiaalipalveluita, kuten päivähoitoa ja vanhusten hoivapalveluita. 1970-luvulla alettiin kehittää kaikille suunnattua universaalia sosiaaliturvaa köyhäinhoidon pakkokeinojen sijaan (Hiilamo & al 2012, 15–16).

1980-luvulla Suomi nousi muiden Pohjoismaiden tasolle sosiaalipalveluiden tasossa ja niihin käytettyjen menojen osalta (Anttonen & Sipilä 2000, 77). Vuonna 1984 tuli voimaan sosiaalihuoltolain uudistus, jossa kunnat veloitettiin järjestämään lakisääteiset sosiaalipalvelut, joiden tavoitteena oli riittävän toimeentulon turvaaminen kaikille (Hiilamo & al 2012, 16). Suomi sai rakennettua alikehittyneestä maasta hyvinvointivaltion muutamassa vuosikymmenessä, mutta 1990-luvun lama pysäytti sosiaaliturvajärjestelmän kehittämisen. Laman taustalla olivat 1980-luvun raha- ja valuuttapolitiikka, Neuvostoliiton romahdus ja sitä seurannut idänkaupan raju väheneminen sekä Länsi-Euroopan taantuma. (Hiilamo & al 2012, 17.) Lama ja sen myötä nopeasti kasvaneen työttömyyden myötä verotulot vähenivät ja tarve sosiaaliturvaan kasvoi. Samaan aikaan pienennettiin myös sosiaali- ja terveyspalveluiden valtionosuutta (Emt. 2012, 19), joten tarve sosiaalimenojen vähentämiseen kasvoi. Sosiaalimenojen kasvua pyrittiin pienentämään etuuksien leikkauksilla ja karsimisilla, maksuttomien palveluiden muuttamisella maksullisiksi, vähimmäisturvan tarveharkinnalla ja indeksikorotuksia jäädyttämällä. (Emt. 2012, 16–17; Niemelä & Salminen 2006, 22).

2000-luvun alussa Suomen talouskasvu alkoi parantua ja työllisyysaste nousta, mutta maailmantalouden taantuman vuoksi vuonna 2008 talouskasvu lähes pysähtyi ja työttömyys alkoi uudestaan nousta. Tästä huolimatta sosiaaliturvaan tehtiin parannuksia, lähinnä lieventämällä 1990-luvulla tehtyjä leikkauksia, parantamalla vähimmäisturvaa ja työttömyysturvaa. (Emt. 2012, 20). Vaikka sosiaaliturvaan saatiinkin 2000-luvulla tehtyä parannuksia, oli tavoitteena saada kansalaisia ottamaan enemmän vastuuta omasta elämästään valtion vastuun vähentyessä (Julkunen 2001, 261).

Vaikka suomalaisen hyvinvointivaltion ongelmat ovat tiedossa, on vaikea lähteä muuttamaan jo ainakin jollain tavalla toimivaa järjestelmää, joka tähän mennessä on taannut avun sitä tarvitseville. Muuttamista estävää tai hidastaa polkuriippuvuus, joka prosessi, jossa aiemmat päätökset ja institutionalisoituneet käytännöt rajoittavat nykyisen sosiaalipolitiikan tekemistä (Anttonen & Sipilä, 2000, 271) ja aiemmin valittu polku sulkee mahdollisuuksia uuden polun valinnassa. Uusien, kilpailevien järjestelmien on

osoittauduttava jollain tasolla paremmaksi, jotta ne voivat voittaa jo olemassa olevan järjestelmän.

Saadakseen tarvittavan hyväksynnän ja mahdollisuuden korvata nykyistä sosiaaliturvaa, tarvitse perustulon osoittautua nykyistä sosiaaliturvaa paremmaksi. Sosiaalipoliittiset muutokset ovat kuitenkin pieniä prosesseja, jolloin ennen varsinaista muutosta voi havaita esimerkiksi ajatustapojen muutosta tai pieniä toimintatapojen muutoksia, mutta varsinainen aiemman polun vaihtaminen vaatii toteutuakseen oikeat olosuhteet (Tirronen 2011, 26–33).

Vaikka Suomen hyvinvointijärjestelmää on lähtökohdiltaan hyvä, on nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän ongelmiksi koettu esimerkiksi monimutkaisuus, työn ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen, asumisen tukeminen, toimeentulotuen vaikutukset, palveluiden ja etuuksien yhteensovittaminen sekä eri henkilöryhmien asema. (STM 2020, Sosiaaliturvakomitean luonnos.) Nykyisen sosiaaliturvan rahoittamiseen liittyviä ongelmia ovat Suomessa syntyvyyden väheneminen, työllisyyden väheneminen sekä väestön ikääntyminen ja pidentynyt elinikä. Lisäksi sosiaaliturvan rahoittamiseen vaikuttavat globaalit ongelmat, kuten paine yhdistää yli rajojen liikkuvan työvoiman sosiaaliturvaa (Hiilamo & al 2012, 75–83; Uusitalo 1993, 85–87). Suomen sosiaaliturvauudistusta valmistelelee vuonna 2020 aloittanut Sosiaaliturvakomitea, joka on työstänyt selvitystä sosiaaliturvan vaihtoehtoisista järjestämistavoista, joita ovat perustulo, negatiivinen tulovero, perustili, osallistumistulo sekä yksi perusturvaetus (STM 2022, sosiaaliturvauudistus).

3. PERUSTULO

Perustulo käsitteenä tarkoittaa sitä, että kaikille kansalaisille tai muut perustulon kriteerit täyttävälle maksetaan määritelty summa tietyn väliajoin ilman ehtoja. Koska perustulon tavoitteena on vähentää köyhyyttä ja tuloeroja, huomioidaan keski- ja suurituloisilta perustulo verotuksessa (Perkiö 2016, 10).

Perustulo ei ole vain yksi malli, vaan perustulo jakaantuu useaan, toisista eroavaan malliin, joilla on omat määritelmänsä. Useimmiten perustulo määritellään kaikille yhteiskunnan jäsenille maksettavaksi vastikkeettomaksi ja säännölliseksi tuloksi, johon eivät vaikuta saajan sukupuoli, ikä, taloudellinen tilanne tai perhesuhteet (De Whispelaere 2016).

Kansainvälisen perustuloverkoston, Basic Income Earth Network (BIEN) määritelmä perustulosta on: ” *A Basic Income is a periodic cash payment unconditionally delivered to all on an individual basis, without means-test or work requirement*”. Suomen perustuloverkosto ry (BIEN Finland) määrittelee perustulon seuraavasti:” *Perustulo on kaikille yhteiskunnan täysi-ikäisille jäsenille ehdoitta ja vastikkeetta maksettava kuukausittainen rahasumma, joka korvaisi pitkälti nykyisen vähimmäissosiaaliturvan eri muodo*”. Verrattuna kansainvälisen perustuloverkoston (BIEN) määritelmään on suomalainen perustuloverkosto lisännyt perustulon tavoitteeksi nykyisen perussosiaaliturvan korvaamisen.

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen esityksessä (HE 215/2016) perustulo määritellään seuraavasti: ” *Määritelmällisesti perustulo on säännöllisin väliajoin, ilman ehtoja tai tarveharkintaa maksettava yksilöllinen etuus. Osassa perustulomalleista etuus maksetaan kaikille yhteiskunnan jäsenille, mutta usein se on rajattu käsittämään ainoastaan yhteiskunnan täysi-ikäiset jäsenet. Suomalaisessa keskustelussa perustulolla viitataan yleensä osittaisen perustulon malliin, jossa perustulo korvaisi suurimman osan tarveharkintaisista etuuksista, mutta säilyttäisi sellaiset etuudet, joiden korvaaminen joko heikentäisi ihmisten asemaa tai joiden korvaaminen ei muuten olisi tarkoituksenmukaista*”.

3.1. Perustulon tausta ja historia

Perustuloa vastaavia ideoita on esitetty jo 1400-luvulla. Perustulon kaltaista tuloa ovat pohtineet englantilainen Thomas Moore (1478–1535) teoksessaan *Utopia* (1896) ja espanjalainen Juan Luis Vives (1492–1540) teoksessaan *De Subventione Pauperum*, *Köyhien avustaminen* (1525). He esittivät minimituloa, jonka valtio jakaisi köyhyyden aiheuttamien rikosten ehkäisemiseksi. Englantilaissyntyinen amerikkalainen poliittinen aktivisti, filosofi Thomas Paine (1737–1809) esitti teoksessaan *Agrarian Justice* (1797) minimituloa eli perustuloa jokaiselle täysi-ikäiselle, ilman tarveharkintaa tai työhön velvoittamista. Tämä perustulo kompensoisi maan perintöoikeuden menetystä. (Paine 1797). Painen mukaan hänen aikalaisensa olivat huonommassa asemassa kuin aiemmat sukupolvet, joilla oli mahdollisuus metsästää ja kalastaa vapaasti yhteisillä mailla. Paine yhdisti perustuloon korkeat perintöverot, jotka estäisivät omaisuuden keskittymisen harvojen käsiin.

Perustulosta on keskusteltu runsaasti jo 1800- ja 1900-luvuilla. Perustulokeskusteluun on ottaneet osaa filosofit, sosiologit ja taloustieteilijät, jotka ovat pyrkineet luomaan alkuperäiselle perustulolle erilaisia vaihtoehtoja, jotka soveltuisivat mahdollisimman moneen maahan ja tilanteeseen. Suomalainen perustulotutkija Johanna Perkiö (2014) on nostanut tunnetuiksi perustulon puolestapuhujiksi esimerkiksi filosofi Charles Fourierin ja ihmisoikeusaktivisti Martin Luther Kingin, joka ehdottivat korvausta ”epäedullisessa asemassa oleville”. Korvauksen tarkoituksena olisi vähentää perheiden hajoamisia, rikollisuutta, mellakoita ja laittomuuksia tai koulun keskeyttämisiiä.

Myös taloustieteestä on noussut esiin perustulon puolustajia. Belgialainen sosiaali- ja talousetiikan professori, perustulon puolestapuhuja Philippe Van Parijs (2004, 22) nostaa esiin Nobel-palkitun taloustieteilijä James Meaden, joka käsitteli kirjoissaan perustuloa jo 1930-luvulla. Meade suunnitteli julkisista tuotto-omaisuuksista rahoitettavaa sosiaalisen osingon kaltaista perustuloa. Yhdysvaltalainen ekonomisti Milton Friedman negatiivisen tuloveron malli on kehitetty vuonna 1962. Tämän perustulomallin mukaan kansalaisen olisi mahdollisuus saada negatiivista tuloveroa eli tulotukea, jos hänen henkilökohtaiset tulonsa ovat pienemmät kuin hänen tulonsa. Negatiivista tuloveroa kokeiltiin neljässä eri projektissa Yhdysvalloissa ja Kanadassa vuosina 1968–1982. (Ylikahri 2007, 19.) Hollannissa on käytössä negatiivisen tuloveron malli ansiotyössä oleville, mutta sitä voi kutsua varsinaiseksi perustuloksi, sillä se ei kata kaikkia kansalaisia (Ylikahri 2007, 18–19). Taloustieteilijä Anthony Atkinson (1996), yksi perustulon tunnetuista kriitikoista on kritisoinut perustuloa sen negatiivisten kannustinvaikutusten vuoksi. Atkinson kehitti perustulosta oman mallinsa, osallistumistulon, jota saa vain aktiivisen osallistumisen perusteella. Osallistumisen tavat määritellään henkilökohtaisesti, mutta ne voivat sisältää aktiivista työnhakua, kouluttautumista, vapaaehtoistyötä tai muita erikseen määriteltyjä toimia (Julkunen 2009, 267; Mattila 2001, 61). Vuonna 2017 Suomessa suunniteltiin nuorille, alle 25-vuotiaille osatyökykyisille osallistumistuloa, johon suunniteltiin liitettäväksi erilaisia palveluita, jotka kannustaisivat nuoria työhön ja opiskeluihin. (Koskenvuo, 2017.)

Perustuloa ja muita sen kaltaisia tukimuotoja on ehdotettu jo usean vuosisadan ajan. Aiemmin perustulolla tavoiteltiin köyhyyden vähentämistä, mutta nykyisin perustulo yhdistetään pääosin prekaareihin työmarkkinoihin ja vähenevään työn tarjontaan sekä sosiaaliturvan yksinkertaistamiseen (Perkiö 2021, 11), vaikka perustuloa yhdistetään myös yksilönvapauteen ja demokratian vahvistumiseen. Tämän hetken tunnetuimpia perustulon

puolustaja belgialainen sosiaali- ja talousetiikan professori Philippe Van Parijs näkee perustulon liittyvän yksilönvapauteen sekä yksilön oikeuteen maapallon resursseista (Perkiö 2014, 9–10). Tutkija Carole Patemanin mukaan perustulon avulla olisi mahdollisuus lopettaa sellaisten instituutioiden vahvistaminen kuten avioliitto, työ tai kansalaisuus (Pateman 2012, 90.) Patemanin mukaan perustulo voisi myös lakkauttaa myös työn ja toimeentulon välisen yhteyden. Taloustieteilijä Guy Standing (2004) näkee perustulon ratkaisevan ongelmia, joita nykyiset epätyypilliset työsuhteet aiheuttavat, sillä perustulo mahdollistaisi joustavan erilaiset epätyypilliset työnteon mallit. Epätyypillisiä työsuhteita ovat tässä kontekstissa epäsäännölliset, osapäiväiset ja -aikaiset työsuhteet, vuokratyö, apurahalla työskentely sekä muut tyyppilliseen palkkatyöhön liittymättömät työsuhteet (ks. esim. Pyöriä & Ojala 2016).

3.2. Perustulon ulottuvuudet

Perustulo voi olla hyvin monimuotoinen käsite, joten perustulolla voidaan tarkoittaa alkuperäisen vastikkeettoman tulon sijaan myös vastikkeellista mallia, jossa perustulon saa vain työtä tai muuta sovittua toimintaa vastaan. Perustuloa voidaan maksaa myös vain osalle kansalaisista, tiettyyn tuloajaan asti tai muutoin valitun mallin kriteerit täyttävälle. Usein perustulon saamiseksi on oltava perustuloa maksavan valtion kansalainen. Osa perustulon kannattajista pitää perustulona vain mallia, joka on vastikkeeton ja turvaa vähimmäistulon sitä tarvitsevalle (Perkiö 2021, 5).

Perustulomalleja on useita, jotka eroavat toisistaan kahdeksan eri ulottuvuuden osalta (De Wispelaere 2016, 34). Ensimmäinen näistä ulottuvuuksista on *universaalius*, jonka kautta pohditaan sitä, kuka on oikeutettu perustuloon. Osa Suomen nykyisestä sosiaaliturvasta pohjautuu kaikille kansalaisille kuuluvaan universaaliin minimiturvaan, mutta universaalius koskee vain vakituisesti Suomessa asuvia tai Suomessa työskenteleviä henkilöitä, joskin maassa tilapäisesti oleskelevilla on joissakin tapauksissa oikeus Suomen sosiaaliturvaan (STM 2022, Suomen sosiaaliturva). Perustuloa tavoitellaan useimmiten kansallisesti, joten rajaukset olisivat todennäköisesti samoja kuin nykyisessä sosiaaliturvassa, joskin yhtenäistä EU-maita koskevaa perustuloa on myös pohdittu (esim. Vihreä liitto 2013, erityisohjelma; Perkiö 2021), jolloin rajauksia olisi pohdittava EU-tasolla. Ongelmia rajaukseen tuottaa se, millainen summa olisi tasapuolinen eri maiden elintaso huomioon ottaen.

Tässä tutkielmassa mukaan otetuissa perustulomalleissa perustulon saajat vaihtelevat riippuen siitä, mitkä ovat mallin kriteerit tuen saamiselle. Negatiivisessa perustulomallissa perustuloa saavat he, joiden ansiotulot ovat alle 1000 euroa. Tämän jälkeen kansalainen maksaa tuloveroa, eikä ole oikeutettu saamaan negatiivista tuloveroa. Osittainen perustulomalli perustuu siihen, että perustulo jaettaisiin automaattisesti kaikille täysi-ikäisille kansalaisille. Lapset käsitetään usein kuuluvan lapsilisän piiriin, jolloin he eivät ole oikeutettuja perustuloon (esim. Vihreä liitto 2010, erityisohjelma). Osallistumistuloa saisivat kaikki he, jotka ovat työttömiä ja ovat tehneet sopimuksen työtoiminnasta. Tuen saaminen vaatii sovitun toiminnan tekemistä. Perustilin kriteereissä on ilmoitettu, että tukea maksetaan opiskelevalle täysi-ikäiselle henkilölle. Tuen jatkuminen on riippuvainen kuukausittain nostetusta tukisummasta ja siitä, tekeekö opiskelija töitä perustilin kartuttamiseksi.

Toinen ulottuvuus perustulossa on *henkilökohtaisuus*, ja perustulo nähdään useimmiten henkilökohtaisena, ei kotitalouksille suunnattuna tulona (esim. HE 215/2016). Henkilökohtaisena myönnetyn tulon ongelmakohta on esimerkiksi se, millä tavalla elätettävät lapset otetaan huomioon perustulossa, kun taas kotitalouskohtaisen perustulon ongelmana on se, kuka määrittelee, ketkä kuuluvat perheeseen.

Vastikkeellisuus ei ole kuulunut alkuperäisiin perustulon kaltaisiin ideoihin (ks. Vives 1525; Moore 1896; Paine 1797). Vastikkeellisuuden voi De Wispelaeren mukaan ymmärtää esimerkiksi niin, ettei perustulo sulje ketään ulkopuolelle (De Wispelaere 2016, 36.) Ehdot vastikkeellisuudelle voidaan ymmärtää virallisina kriteereinä avunsaannille tai piilotettuina ehtoina, kuten toivotun käyttäytymisen vaateina (De Wispelaere 2016, 36). Tutkielmassa varsinainen vastikkeellinen perustulomalli on osallistumistulo, jossa tuki on mahdollista saada vain tekemällä sovittu toiminta. Perustilin vaatimukseen kuuluu opiskelu, joten se vaatii vastikkeeksi opiskelua tai ainakin opiskelun aloittamista. Osittainen perustulo on vastikkeetonta tukea, sillä sen ainoa kriteeri on täysi-ikäisyys. Myös Negatiivinen tulovero on vastikkeetonta heille, joiden tulot jäävät alle määritellyn rajan. Kun tulot ylittävät tämän rajan, tuloveroa ei voi saada.

Yhdenmukaisuus merkitsee sitä, saavatko kaikki tuen saajat samansuuruisen tuen. Perustulomalleissa ei ole useimmiten otettu huomioon tuen saajan ikää, lasten lukumäärää tai taloudellista tilannetta. Osa perustulomalleista karsii tuen saajat ansiotulojen mukaan tai joissakin malleissa eläkkeensaajat ja vammaiset ovat rajattu perustulon ulkopuolelle (esim.

Honkanen & al, 2007, 65), koska heillä on oma syyperustainen tulonsa. Suomen oloihin sopivan yhden samansuuruisen tulon määrittely voi olla erittäin vaikeaa, jos tuloon pitäisi sisällyttää myös asumistuki, joka jo nyt vaihtelee alueittain (STM, sosiaaliturvakomitea). Jos asumistuki ei sisälly perustuloon, mitä muita tukia olisi jätettävä sen ulkopuolelle.

Ajoitus tarkoittaa perustulon saamisen tiheyttä, mutta myös sen kestoa (De Wispelaere 2016, 38–39). Perustulon saamisen tiheys on useimmiten kuukausittain tai viikoittain jaettavaa, mutta osa malleista voidaan sitoa vuosittaiseen perustuloon. Vuosittainen perustulo on käytössä esimerkiksi Alaskassa, jossa valtio jakaa perustuloa tietyn prosentin öljytuottojen summasta. Perustulon saaminen voi olla myös kertaluontoista tai tietyn ajan kestävää, jolloin rajoituksella pyritään esimerkiksi estämään ns. ”vapaamatkustaminen” (De Wispelaere 2016, 39). Tässä tutkielmassa olevissa perustulomalleissa ei tuen saamisen tiheyttä ole mainittu, mutta osassa malleista tukisummat on sidottu kuukausiansioihin, jolloin kyse on kuukausittain jaettavasta perustulosta. Perustulon kesto on negatiivisessa tuloverossa riippuvainen yksilön saamista ansiotuloista, sillä tulojen ylittäessä määritellyn rajan, ei perustuloa ole mahdollista saada. Osittaisessa perustulossa tuen kestoa on toistaiseksi jatkuva. Osallistumistulossa tukea maksetaan niin kauan, kuin sopimus on voimassa tai ja yksilö tekee sopimuksessa vaaditut tehtävät. Perustilin kesto on kiinni siitä, kuinka paljon opiskelija siltä tukea kuukausittain ja tekeekö opiskelija työtä kartuttaakseen perustiliä uudelleen. Jos opiskelija nostaa tililtä maksimisumman, perustilin kesto on noin 31 kuukautta.

Anteliaisuus tarkoittaa sitä, kuinka suuri perustulosumma on. Perustulon summaksi voidaan valita mikä tahansa. Perustulo voidaan määritellä minimituloksi, jolla on mahdollista elää kohtuullisesti, mutta se voidaan määritellä myös sellaiseksi, että perustulon lisäksi vaaditaan tai muuta toimintaa, että tulot kattavat tuensaajan menot. Toisaalta on otettava huomioon se, millä tavalla määritellään kohtuullinen toimeentulo ja mitä siihen on otettava huomioon (De Wispelaere 2016, 40–41). Täydellinen perustulo voi korvata kaikki kohtuulliseen elämään liittyvät tulot, jopa osan harkinnanvaraisista, mutta useimmiten taloudelliset syyt asettavat rajat sen mahdollistamiselle.

Modaalisuus käsitteenä tarkoittaa sitä, millä tavalla perustulo jaetaan (De Wispelaere 2016, 39). Pääasiassa perustulo maksetaan rahana, mutta myös muut vaihtoehdot, kuten maksusitoumukset tai yksittäisistä tuen muodoista esimerkiksi asumistuki ovat mahdollisia.

Perustulon maksamisen välineet voivat myös vaihdella, sillä tuki voidaan maksaa tilille, antaa lahjakorttina tai veronpalautuksena. Suomessa luonnollisin valinta olisi maksaminen Kelan kautta tilille, koska esimerkiksi työmarkkinatuki ja toimeentulotuki on jo järjestetty maksettavaksi tällä tavoin. Perustulon maksaminen tilille Kelan kautta olisi looginen jatkumo muiden tukien maksamiselle.

Viimeinen, mutta tärkeä ulottuvuus on *perustulon rahoitus*. Perustulon rahoitusta on järjestetty usealla tavalla, sillä Alaskan vuosittainen perustulo saa rahoituksensa öljytuotoista (De Wispelaere 2016, 20), kun taas Suomessa Keskusta on ehdottanut perustulon rahoitukseksi nykyisten sosiaaliturvamenojen järjestämistä perustuloksi (Keskusta 1996, erityisohjelma). Tässä tutkielmassa mukana olevista perustulomalleista osittainen perustulo saisi osan rahoituksestaan tuloveroista, joiden veroprosentti nousisi 40 prosenttiin, mutta muiden perustulomallien rahoitusta ei ole määritetty.

3.3. Perustulomalleja

Perustulomallit eroavat toisistaan rahoituksen, vastikkeellisuuden, anteliaisuuden, universaaliuden, henkilökohtaisuuden, yhdenmukaisuuden, rahoituksen, ajoituksen ja modaalisuuden eli millä tavalla tulonsiirto toteutetaan, mukaan (De Wispelaere 2016, 34–43.) Lisäksi kehittyneissä maissa on otettava huomioon perustulon suhde muuhun, jo olemassa olevaan sosiaaliturvaan.

Perustulon yhden määritelmän mukaan perustuloa maksetaan ”kaikille kansalaisille”. Perustuloa onkin aiemmin kutsuttu *kansalaispalkaksi tai kansalaistuloksi*, jonka saamisen katsottiin perustuvan kansalaisuuteen (Perkiö 2014,14). Kansalaispalkan saamiseksi kansalaista vaadittiin osallistumaan määrättyyn kansalaistyöhön tai muuhun, sovittuun yhteiskuntaa hyödyttävään työhön (Perkiö, 2016). Toinen kansalaisuuteen perustuva perustulomalli on *sosiaalinen osinko tai kansalaisosinko*, joka on säännöllisesti esimerkiksi vuosittain tai kertaluonteisesti maksettava etuus, jota maksetaan kaikille maan tai tietyn alueen kansalaisille. Sosiaalisen osuuden summa voi vaihdella, sillä se on riippuvainen alueen markkinatuotoista. Kansalaisosinkoa jaetaan mm. Alaskassa, jossa alueen öljytuottoja on jaettu alueen asukkaille (De Wispelaere 2016, 20). *Yhteiskunnallisen osingon*

saaminen perustuu ajatukseen, jonka mukaan maan kansalaisilla on oikeus aiempien sukupolvien työllään kokoamaan kansallisomaisuuteen ja sen tuottavuuteen. *Sosiaalisen osuuden tai sosiaalisen peruspääoman* saamisessa kansalaisuuden lisäksi ehtona on suoriutuminen toisen asteen opinnoista sekä se, että saajan taustalla ei ole rikoksia. Sosiaalista osuutta ehdotettiin jaettavaksi Yhdysvalloissa kertaluontoisesti kaikille 21 vuotta täyttäneille (Perkiö, 2014, 7).

Perustulolla tavoiteltu tukisumma vaihtelee. Sopivaa summaa on mahdotonta määritellä, sillä siihen vaikuttavat esimerkiksi maan tulotaso, aiempi sosiaaliturva ja talouden kantokyky. Anteliain perustulomalleista *on täydellinen perustulo*, joka korvaisi nykyisen sosiaaliturvan ja takaisi kohtuullisen elintason. Täydellinen perustulo korvaisi muun sosiaaliturvan, jopa osan harkinnanvaraisista tuista ja tehostaisi hallintoa sekä yksinkertaistaisi byrokratiaa, mutta se mielletään usein rahoituksen kannalta lähes mahdottomaksi toteuttaa. Myös kohtuullisen toimeentulon tason määrittäminen voisi olla ongelmallista. (De Wispelaere 2015, 41.) *Osittaisen perustulon* ei ole tarkoitus kattaa tarpeellista elintasoa, vaan se muodostaisi tulojen perustan, jonka lisäksi saajan täytyisi tehdä palkkatyötä, harjoittaa yritystoimintaa tai olla oikeutettu tarveharkintaiseen sosiaaliturvaan. Osittainen perustulo ei toteutuessaan vähentäisi byrokratiaa, eikä siten muuttaisi siltä osin nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän ongelmia. Osittaisen perustulon tarkoituksena on kannustaa ihmisiä tekemään osa-aikatöitä, joka voi aiheuttaa ongelmia siinä, että epätyypilliset työsuhteet mielletäisiin ”uudeksi normaaliksi” (Mattila 2001, 35).

Työntekoon kannustamiseen tähtäävä *negatiivinen tulovero* on Milton Friedmanin perustulomalli, joka yhdistää perustulon keski- ja suurituloisia verottavaan tuloveroon. Kansalaisen ei negatiivisessa tuloveromallissa tarvitse maksaa veroja, jos ne jäävät ennalta määritellyn rajan alle. Kriteerit täyttäessään kansalaisen on mahdollisuus saada negatiivista tuloveroa, jonka osuus vähenee tulojen noustessa. Tietyn, sovitun rajan yli menevistä tulosta maksetaan veroa. Negatiivisen tuloveron tavoitteena on kannustaa ihmisiä työntekoon, samalla selkiyttäen sosiaaliturvaa ja vähentäen köyhyyttä. Negatiivisen tuloveron malli on ollut käytössä eri projekteissa Yhdysvalloissa ja Kanadassa vuosien 1968–1982 välillä, mutta projekteja ei jatkettu liian suurten kustannusten vuoksi. (Ylikahri 2007, 18–19.) *Osallistumistulon* perusta on työttömän kansalaisen osallistaminen henkilökohtaisen sopimuksen avulla. Osallistumistulon on luonut Anthony Atkinson (1996). Osallistumistulossa vaadittu osallistuminen voi tarkoittaa kouluttautumista, työnhakua tai

muuta sovittua toimintaa (Mattila 2001, 61; Julkunen 2009, 267), jolla tuen saaja pääsee mukaan yhteiskunnan toimintaan ja mahdollisesti vähitellen myös palkkatöihin. Eläkeläiset, vammaiset ja alle 18-vuotiaat on rajattu osallistumistulomallin ulkopuolelle, sillä heidän on mahdollista saada ikään tai vammaan perustuvaa harkinnanvaraista tukea.

Myös Suomessa on kehitetty oma Suomen sosiaaliturvaa kokoava perustulo, *perustili* (Hamilo & al 2013), joka on suomalaisen ajatushautomo Liberan vuonna 2013 ideoima perustulomalli. Perustilin tavoitteena on helpottaa sosiaaliturvaetuksien yhteensovittamista sekä kannustaa ihmisiä opiskelemaan ja tekemään töitä. Perustili yhdistää työmarkkinatuen, peruspäivärahan ja opintorahan perustiliksi. Vuonna 2021 perustiliä uudistettiin, jolloin perustiliin yhdistettiin osallistumistulo heille, joiden perustili on käytetty loppuun (Pyykkönen & al 2021). Uudessa perustilimallissa 18 vuotta täyttänyt ja tutkintoon tähtäävät opinnot aloittanut (25 opintopistettä oltava suoritettuna) saisi 20 000 euron peruspääomatiliin käyttöoikeuden. Kuukausittain tililtä olisi mahdollista nostaa 650 euroa, mutta ansaitut tulot vähentäisivät nostettavaa summaa. Perustiliä täydentävät yksilön saamat ansiotulot, joista talletettaisiin automaattisesti tilille 10 prosenttia. Jos perustilillä ei ole enää saldoa, tilin omistaja siirtyy osallistumistulon piiriin. Osallistumistulon piirissä henkilön tukitarpeet kartoitetaan ja hänelle laaditaan henkilökohtainen, tavoitteellinen osallistumissuunnitelma. Osallistumistuloa saa, jos yksilöllisesti laadittu suunnitelma on toteutettu. Osallistumistuloa myönnettäisiin tarveharkintaisesti ja sen taso vastaisi nykyistä työmarkkinatukea. Osallistumistulosta on mahdollista päästä takaisin perustilin piiriin, mutta takaisinpääsy edellyttää 15 000 euron tuloja vuodessa (Pyykkönen (Pyykkönen & al 2021).

3.4. Perustulon tavoitteet

Perustulolla on monta mallia ja monta tavoitetta riippuen siitä, mihin ongelmaan mallilla haetaan ratkaisua. Keskustelua perustulosta voidaan käydä joko pragmaattisella tai periaatteellisella tasolla (De Whispelaere 2015, 7). Pragmaattisella tasolla perustulosta keskustellaan sen vaikutuksesta köyhyyteen ja tuloeroihin, työttömyyteen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen, kun taas periaatteellisella tasolla perustulolla tavoitellaan oikeudenmukaisuutta ja yksilönvapautta. (De Whispelaere 2015, 7–8.)

Suomessa perustulosta on käyty keskustelua pragmaattisella tasolla, sillä perustulo on yhdistetty usein nykyisen sosiaaliturvan korvaajaksi. Honkanen, Soini ja Ylikahri ovat teoksessaan *Perustulo, kohti toimivaa perusturvaa* (2007) esittäneet perustulon vähentävän

byrokratiaa ja lisäävän vapautta (Honkanen & al, 2007, 25–26). Täydellinen perustulo korvaisi heidän mukaansa kaikki nykyiset tulonsiirrot ja verotuksen aikaansaamat tulontasaukset. Täydellinen perustulo lisäisi yksilön vapautta, mutta samalla poistuisi kontrolli, jonka avulla yhteiskunnan on mahdollista puuttua sellaisiin ongelmiin kuten päihteidenkäyttö tai syrjäytyminen. Myös suomalaisten puolueiden perustulokeskustelussa perustulo on usein kytketty pragmaattisiin perustuloehdotuksiin eli esitetty ensi sijassa nykyisen Suomen sosiaaliturvajärjestelmän korvaajaksi ja uudistajaksi (esim. Vihreä liitto 1994, yleisohjelma; Keskusta 1999, erityisohjelma). Perustulon esitetään olevan joustavampi, selkeämpi, kannustavampi ja sopivan paremmin nykyisten työmarkkinoiden vaatimuksiin (esim. Vihreä liitto 1994, yleisohjelma; Keskusta 1999, erityisohjelma) Perustulon koetaan olevan myös vähemmän byrokraattinen kuin nykyinen sosiaaliturvamallimme (Vasemmistoliitto 1995, yleisohjelma) ja mahdollistavan paremmin työn ja sosiaaliturvan yhdistämisen (Vihreä liitto 2003, vaaliohjelma).

Perustulolla tavoitellaan usein myös työllisyyden lisäämistä ja työhön kannustamista sekä työn käsitteen laajentamista. Perustulo nähdään tästä näkökulmasta minimitulona, joka kannustaa lisätulojen hankkimiseen (Nuorsuomalaiset 1994, yleisohjelma; Keskusta 1994, erityisohjelma) ja joka antaisi myös osa-aikatyötä tekeville ja yrittäjänä toimivalle turvaa (Vihreä liitto 2016D; Vasemmistoliitto 2015, vaaliohjelma). Automatisaation ja digitalisaation vuoksi vähenevä työ ei riitä kaikille ja puolueet ovat pohtineet työn käsitteen laajentamista hoivatyöhön, vapaaehtoistyöhön ja muuhun toimintaan (Keskusta 1996, yleisohjelma; Vihreä liitto 1990), sillä ne näkevät työn olevan tärkeimpiä itsensä toteuttamisen muotoja. (Keskusta 1996, yleisohjelma.) Myös perustuloa tutkineet Honkanen, Soini ja Ylikahri löysivät työhön ja yrittäjyyteen kannustamisen sekä työn käsitteen laajentamisen perustulon tavoitteista. Tällöin perustulon käsitetään lisäävän elämän vakautta ja ennustettavuutta, mahdollistavan innovaatioiden syntymistä sekä auttaisi ihmisiä löytämään uusia tapoja työllistyä (Honkanen & al, 2007, 23–29).

Periaatteellisesta näkökulmasta tavoiteltavan perustulon tärkein lähtökohta on vapautteen perustuva argumentti. (De Whispelaere 2015, 7.) Teoksessa *Perustulo kohti toimivaa perusturvaa* (2007) Honkanen, Soini ja Ylikahri kertovat osan perustulovaatimuksista perustuvan ajatukseen, että kaikilla on oikeus yksilönvapautteen, joka tässä kontekstissa tarkoittaa mahdollisuutta valita haluamansa elämäntapansa. Yksilönvapauden ajatukseen liittyy myös se, että kaikilla ihmisillä on ihmisyytensä perusteella oikeus maapallon

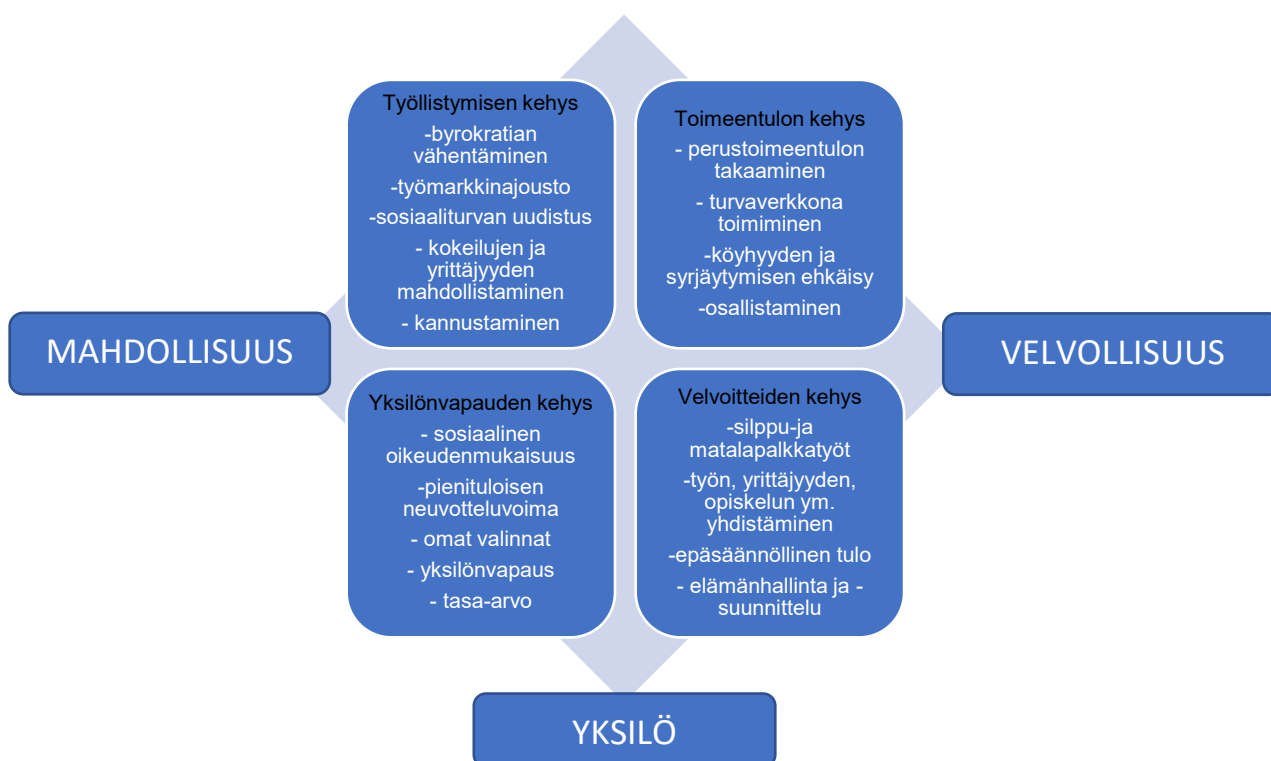
resursseihin ja niiden käytöstä saatavaan lisäarvoon. (Honkanen & al, 2007, 30.) Kansainvälisesti tunnetuin tämän näkökulman puolestapuhujista on professori Philippe Van Parijs, jonka ajatukset perustulosta pohjaavat osittain Thomas Moren kirjaan Utopia. Perustulo on Van Parijsin artikkelin mukaan väline, joka on suunnattu heille, jotka ovat sitoutuneet vapauteen. Perustuloa ei tässä kontekstissa ymmärretä pelkkänä oikeutena tai muodollisena vapautena, vaan mahdollisuutena tai todellisena vapautena. Van Parijsin mukaan perustuloa kannattavat he, jotka ovat sitoutuneet tasa-arvoon siinä mielessä, että vapaus ei ole vain varakkaiden turva, vaan se on jaettava myös niille, joilla on vähiten todellista vapautta (Van Parijs 2013).

Suomalaisessa perustulokeskustelussa vapauden argumentti löytyy perustulon yksilönvapauden tavoitteista. Yksilönvapauden tavoitteita ovat muun muassa perustulo, joka lisäisi ihmisen vapautta ja auttaisi ihmistä ottamaan elämän ohjat omiin käsiin (SKP 1987, yleisohjelma), parantaisi kansalaisten vapauksia työelämässä (Vasemmistoliitto 1990A) tai antaisi mahdollisuuden kokeilla erilaisia töitä ja elämäntapoja (Vihreä liitto 1990 yleisohjelma). Periaatteellisin syin tavoiteltava perustulo koetaan myös kansalaisoikeudeksi (Vasemmistoliitto 2013, erityisohjelma) ja oikeudenmukaiseksi, tasa-arvoiseksi ja solidaariseksi tuloksi (Itsenäisyydenpuolue 2011, vaaliohjelma; KTP 2010, vaaliohjelma).

Alla oleva kuvio on aiemmasta tutkielmastani, jossa olen analysoinut kehysanalyysin keinoin suomalaisten perustuloehdotusten tavoitteita (Kinnunen 2017). Tavoitteet jakaantuivat yksilön ja yhteiskunnan sekä mahdollisuuksien ja velvollisuuksien muodostamaan nelikenttään. Kehysanalyysin avulla muodostamiani kehyksiä ovat työllistymisen, toimeentulon, yksilönvapauden ja velvoitteiden kehys.

Kuvio 1. Nelikenttä perustulon kehyksistä.

YHTEISKUNTA

Työllistymisen kehysten teemoja ovat työhön kannustaminen, yrittäjyyden ja työkokeiluiden lisääntyminen sekä nykyisten työmarkkinoiden vaatimusten huomioiminen (Perkiö 2016, 26–28). Lisäksi perustulo vähentäisi byrokratiaa ja toimeentulotuen hakemisen leimaavuutta (Kangas & Pulkka 2016). Perustulon tavoitteena tässä kehyksessä on myös nykyisen sosiaaliturvan uusiminen sillä tavoin, että se ottaisi nykyisen työnteon tavat, kuten esimerkiksi osa-aikaisen ja osapäiväisen työn tai palkkatyön ja yrittäjyyden yhdistämisen (esim. Kangas & Pulkka 2016, 43).

Perustulo työllisyyden kehyksessä on saanut kritiikkiä siitä, että perustulo voisi lisätä osa-aikaisten, osapäiväisten ja muiden epätyypillisten ja matalapalkka-alojen töiden tarjontaa (Julkunen 2009, 279).

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen perustulokokeilu vuosina 2017–2019 toteutettiin työllisyyden kehysten teemoissa, sillä yksi perustulokokeilun päätavoitteista oli työntekoon kannustaminen. Kokeilu ei raportin mukaan onnistunut, sillä työllisyyden sijaan vaikutukset näkyivät vain osallistujien hyvinvoinnin lisääntymisenä (Kangas & al 2020).

Toimeentulon kehysten tavoitteena on perustoimeentulon turvaaminen. Perustulon avulla kansalaisille turvattaisiin perustoimeentulo, joka nykyisin on järjestetty perussosiaaliturvan avulla. Perustulon kannattajien mukaan perustulo ehkäisisi paremmin syrjäytymistä ja köyhyyttä ja poistaisi nykyisen sosiaaliturvan leimaavuuden ja takaisi paremmin perusturvan myös heille, joiden on ollut aiemmin vaikea hakea sitä.

Perustuloa toimeentulon kehyksessä on kritisoitu siitä, että perustulo ei huomioi erilaisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä ja jättää yksin heidät, jotka tarvitsisivat yhteiskunnan apua ja palveluita (Kantola 2014, 187). Kantola nostaa esiin myös sen, että automaattisesti jaettava perustulo vähentää yhteiskunnan mahdollisuuksia vaikuttaa yksilön epäsopivaan käytökseen (Kantola 2014, 188).

Yksilönvapauden kehysten perustulo tavoittelee mahdollisuutta omien arvojen mukaiseen elämään ja identiteettiin. Raija Julkusen mukaan omien arvojen mukainen elämä voi tarkoittaa koti- ja hoivatyötä, opiskelua, kansalaistyötä tai muuta vapaaehtoistyötä, jota nykyinen työn määritelmä ei koske. Koska koto- ja hoivatyö on suurimmalta osin naisten tekemää työtä, voi tämänkaltaisesta työstä rakentua naisansa, sillä pitkään kotityötä tehneen naisen voi olla vaikea löytää työtä tai päivittää tietojansa työelämän vaatimuksia vastaavaksi (Julkunen 2009, 280).

Yksilönvapauden kehysten kritiikki nousee työn ja toimeentulon erottamisesta, sillä perustulon voidaan katsoa huonontavan työnteon kannustimia ja houkuttelevan yksilöitä ”vapaamatkustajaksi” (esim. Kangas & Pulkka 2016, 43). Toinen yksilönvapauden kritiikki koskee vapautta valita omien arvojensa mukainen elämä, sillä valintoihin kohdistuu aina ulkopuolisten ”paremmin tietämistä” (Kantola 2014).

Velvoitteiden kehys

Velvoitteiden kehystä ei käytetä perustulon tavoitteiden asettelussa. Kehys nousi esiin vasta analysointivaiheessa vastinpariksi työllisyyden kehykselle. Velvoitteiden kehys näyttää, että kaikki se, mitä työllisyyden kehyksessä perustulo mahdollistaa yhteiskunnalle, se velvoittaa yksilöä tekemään. Kun yhteiskunnan ylläpitämää byrokratiaa saadaan vähennettyä vastaamaan paremmin työmarkkinoiden vaatimuksia, on yksilön vastattava

myös näihin vaatimuksiin. Tai jos perustulolla turvataan minimitoimeentulo, on yksilön otettava vastaan ainakin osa-aikatyötä pystyäkseen saavuttamaan kohtuullisen toimeentulon.

Ville Kopra (2007) on tarttunut näihin epäkohtiin ja esittää raportissaan, että perustulo voisi siirtää yrittäjyyden riskejä työntekijöille, koska osa-aikaiset, osapäiväiset ja tarvittaessa työhön kutsuttujen työt voisivat lisääntyä perustulon myötä, eikä työntekijä ei pystyisi hahmottamaan etukäteen työmääräänsä ja työtulojansa. Yrittäjyyden riski siirtyisi tällöin työnantajalta työntekijälle. Kopra on kritisoinut myös perustuloa sen tavoitteesta tukea matalapalkka-aloja, sillä Kopra ei näe perustulon auttavan matalapalkka-alan työntekijää vaan esittää perustulon vain lisäävän matalapalkkatöitä (Kopra 2007, 46).

Velvoitteiden kehyksessä työn, yrittäjyyden, opiskelun ja muiden elämäntilanteiden yhdistäminen kääntyy yksilön velvollisuudeksi yhdistää näitä tilanteita. Jos yksilön elämänhallinta on jo aiemmin ollut heikkoa, kykeneekö hän ilman ulkopuolista apua yhdistämään elämässään yrittäjyyttä, opiskelua ja palkkatyötä. Julkunen esittää, että perustulon kannattajat eivät ole tunnistaneeet tilannetta pitkäaikaistyöttömien, syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden näkökulmasta (Julkunen 2009, 282).

3.5. Perustulokeskustelu Suomessa

Suomalaista hyvinvointivaltiota on rakennettu lähes vuosisadan ajan ja vuosittain siihen on tehty muutoksia ja korjauksia, mutta ajan mittaan sosiaaliturvajärjestelmämme on osoittautunut toimimattomaksi ja byrokraattiseksi muun muassa työn tekemisen luonteen ja työmarkkinoiden vaatimusten muuttumisen vuoksi. Vaikka perustulo on herättänyt keskustelua, on keskustelu ollut rauhallista, sillä nykyinen järjestelmämme on pystynyt kohtuullisesti auttamaan avun tarpeessa olevia ja vastaamaan heidän tuen tarpeisiinsa. Suomen sosiaaliturvajärjestelmä on rakennettu universaalin, kaikille suunnatun perusturvan ja työhön sidotun ansioturvan yhdistelmänä. Perustulo sopii hyvin universaalin perusturvan ideaan, jossa valtion rooli on vahva, mutta samalla se on ristiriidassa suomalaisen työntekoon perustuvan arvomaailman kanssa.

Andersson ja Kangas (2002) ovat tutkineet suomalaisten suhtautumista perustuloon ja todenneet, että työttömyyden lisääntyminen nostaa perustulon suosiota. Pohjoismaista

suurinta työttömyys on Suomessa ja Tanskassa, joissa perustulon suosio on suuri, kun taas Ruotsissa työttömyysprosentti sekä perustulon suosio ovat matalampia.

Perustulokeskustelu 1970-luvulla

Suomessa perustulokeskustelu alkoi vuonna 1970, kun kirjailija Samuli Paronen esitti ”riippumattomuusrahaa”, joka takaisi kaikille kansalaisille minimitulot. Riippumattomuusrahaa maksettaisiin ihmisyyden perusteella. (Lahtinen 1992, 17–22.) Sosiaalityön professori Jorma Sipilä esitti vuonna 1979 teoksessaan *Sosiaalisten ongelmien synty ja lievittäminen* uutta toimeentuloturvajärjestelmää, joka koostuisi negatiivisesta tuloverosta ja yleisavustuksen kaltaisesta kansalaispalkasta. Sipilän mukaan uusi järjestelmä olisi nykyistä järjestelmää toimivampi ja vähemmän stigmatisoiva (Sipilä 1979, 114–120).

Perustulokeskustelu 1980-luvulla

1980-luvulla perustulokeskustelu alkoi lisääntyä. Osmo Soininvaara ja Osmo Lampinen julkaisivat teoksen *Suomi 1980-luvulla - Pehmeän kehityksen tie* (1980). Teoksessaan he ehdottivat 1980-luvun työttömyysongelmaan ratkaisuksi kansalaispalkkaa (Ylikahri 2007, 33). Kansalaispalkan avulla kansalaisten olisi mahdollista tehdä kotona hoivatyötä sekä valita vapaammin työaikansa perheen ja harrastusten mukaan (Ylikahri 2007, 32). Soininvaara on tämän jälkeen ottanut aktiivisesti osaa perustulokeskusteluun, joskin hänen perustuloideansa ovat tähdänneet enemmän työhön kannustamiseen (esim. Honkanen & al 2007) kuin yksilönvapauteen.

1980-luvulla perustulon kaltaista tukea ehdottivat työttömyysongelman ratkaisuksi myös professori Jaakko Uotila ja professori Paavo Uusitalo. Teoksessaan *Työttömyys, laki ja talous* (1984) he ehdottivat kansalaispalkkaa kansalaisten sapattivapaan mahdollistamiseksi. Sapattivapaa auttaisi jakamaan työtä sekä mahdollistaisi uusien työtilaisuuksien luomisen työttömälle (Mattila 2001, 223). Työttömyysongelman ratkaisemiseen tähtäsi myös Matti Virtasen vuonna 1987 tekemä perustuloehdotus, jossa perustulo suunnattiin työnantajan hyväksi. Virtasen ehdotuksen mukaan työnantaja voisi vähentää perustulon suuruisen summa työllistämiskuluistaan, jolloin työllistäminen olisi työnantajalle halvempaa (Perkiö 2014, 15). Perustulon avulla olisi Virtasen mukaan mahdollista korvata myös osa harkinnanvaraisista tuista. (Mattila 2001, 222.)

Taloustieteilijä Jan Otto Anderssonin ehdottama perustulo (kansalaispalkka) suunnattiin ensisijaisesti sosiaaliturvaa jo saaville, mutta myöhemmin kansalaispalkka olisi voinut laajentua koskemaan kaikkia kansalaisia. Andersson halusi mahdollistaa kansalaispalkan koskemaan myös kansalaistyön tekemistä sekä olisi käyttänyt sitä osapalkkana kolmannen sektorin töissä. Kansalaispalkan tavoitteena oli köyhyyden poistaminen, sosiaalisten oikeuksien lisääminen sekä tuloerojen tasaaminen (Kopra 2007; Ylikahri 2007).

Perustulokeskustelu 1990-luvulla

Vuonna 1988 Keskustan Olli Rehn ja vihreiden David Pemberton kutsuivat eri puolueiden nuoria poliitikkoja kuten Pentti Arajärveä, Jan Otto Anderssonia, Eeva Kuuskoski-Vikatmaata ja Osmo Soininvaaraa Vaihtoehtoisen Yhteiskuntapolitiikan Seuraan, jonka tavoitteena oli keskustella perustulosta ja sen mahdollisesta toteuttamisesta (Perkiö 2016, 7). Seura ei saanut valittua yhteistä perustulomallia, mutta Ylioppilaskuntien liiton sihteeri Ilpo Lahtinen kokosi keskustelut yhteen ja muokkasi vuonna 1992 niiden perusteella oman perustulomallinsa, osittaisen perustulon mallin. Osittainen perustulo takaisi minimiturvan kaikille, toimisi lisäturvana työkyvyttömille sekä vähentäisi byrokratiaa. Osittaisesta perustulosta olisi mahdollisuus siirtyä vähitellen täyteen perustuloon. Lahtinen esitteli perustulomallinsa teoksessa *Perustulo. Kansalaisen palkka (1992)*.

Perustulokeskusteluun alkoivat ottaa 1990-luvulla osaa yksittäisten henkilöiden lisäksi myös puolueet. Keskustelun perustulosta puolueohjelmissaan olivat aloittaneet 1980-luvun lopulla jo suurista puolueista Vasemmistoliitto, Vihreä liitto sekä Suomen kommunistinen puolue SKP. 1990-luvun alkupuolella myös Keskusta. Vihreä liitto tavoitteli perustulolla muun muassa sujuvaa vuorottelua eri elämäntilanteiden välissä, maaseutujen yhteisöllistä toimintaa, eriarvoisuuden vähentämistä ja oikeudenmukaisuutta, työnteon kannustavuutta ja työn käsitteen laajentamista, mutta myös työn ja toimeentulon erottamista toisistaan (esim. Vihreä liitto 1988, yleisohjelma; Vihreä liitto 1990, yleisohjelma; Vihreä liitto 1994, yleisohjelma; Vihreä liitto 1997, erityisohjelma). Vasemmistoliiton tavoittelemalla perustulolla oli osittain samakaltaisia tavoitteita kuin Vihreällä liitolla, sillä Vasemmistoliiton tavoitteita olivat esimerkiksi yksilönvapauden, valinnanvapauden ja yhteiskunnallisen osallistumisen lisääminen, maaseutujen toimintamahdollisuuksien lisääminen, tilapäisen tai osa-aikatyön tekemisen mahdollistaminen sekä työn ja toimeentulon erottaminen (esim. Vasemmistoliitto 1990A, yleisohjelma; Vasemmistoliitto 1990B; Vasemmistoliitto 1995,

yleisohjelma). Suomen kommunistinen puolue SKP ehdotti kansalaistuloa (perustuloa), joka ”antaisi elämisen tarpeet työttömälle ja sairaalle, opiskelijalle ja ammatinvaihtoon valmistautuvalle, taiteenharjoittajalle, kehitysapu- ja vapaaehtoistyöhön ryhtyvälle”. (SKP 1987, yleisohjelma.)

Keskusta aloitti perustulokeskustelun tavoitteilla, jotka tähtäsivät opiskelun mahdollistamiseen, työn vuorotteluun ja hoivatyöhön (Keskusta 1989, yleisohjelma) sekä oikeudenmukaisuuteen ja eriarvoisuuden vähentämiseen (Keskusta 1994B; Keskusta 1989, yleisohjelma), mutta myöhemmin puolue liitti perustulon pääosin työhön kannustavana välineenä (esim. Keskusta 1994A; Keskusta 1994 erityisohjelma). Keskusta halusi laajentaa perustulolla myös työn tekemisen käsitettä siten, että hoivatyö, opiskelu, vapaaehtoisuuteen perustuva ja yhteistä hyvää tuottava toiminta voitaisiin lukea työnteoksi ja maksaa sen tekemisestä perustulon avulla (esim. Keskusta 1994, erityisohjelma; Keskusta 1996, yleisohjelma). 1990-luvun puolivälissä perustuloa ehdottivat useat pienet puolueet puolueohjelmissaan. Näitä puolueita olivat esimerkiksi Nuorsuomalaiset, Vapaan Suomen liitto, Ihmisyyden puolesta sekä Liberaalinen kansanpuolue.

1990-luvulla julkaistiin myös useita yksityishenkilöiden luomia perustulomalleja, joiden tavoitteet olivat hyvin moninaiset. Taloustieteilijä Pekka Korpisen vuonna 1990 tekemän ehdotuksen mukaan julkiset palvelut, kuten koulutus, varhaiskasvatus, terveydenhuolto ja kulttuuripalvelut täytyisi muuttaa maksullisiksi ja perustulo takaisi kansalaisille mahdollisuuden ostaa haluamiaan palveluita, (Mattila 2001, 221.) Sosiaalipolitiikan asiantuntija Kati Peltolan perustulon tavoitteena oli varmistaa kansalaisten toimeentulo sosiaaliturvaa vaativissa tilanteissa. Peltolan kansalaistulomallin pohjana oli työntekoon perustuva veroton pohjatulo, jonka lisäksi työkyvyttömät, vanhukset ja lapset saisivat taatun pohjatulon sekä harkinnanvaraisia muita tukia. Työttömyysturva-aika olisi Peltolan mallissa neljä kuukautta, jonka jälkeen pohjatulo ansaittaisiin valtion järjestämässä kansalaistyössä (Mattila 2001, 225; Perkiö 2016, 26–28). Osmo Soininvaara esitti teoksessaan *Hyvinvointivaltion eloonjäämisoppi* osittaisen perustulon mallia, joka koostui vastikkeettomasta perustulosta ja harkinnanvaraisesta lisätuesta (Soininvaara 1994a). Samana vuonna ilmestynyt Soininvaaran koostama STM:n raportti *Hahmotelma perustulomallista* esitteli Soininvaaran toisen perustulomallin, joka oli tähdätty pääosin matalapalkkatyön ja palvelusektorin tukemiseen (Soininvaara 1994b)

Perustulokeskustelu 2000-luvulla

2000-luvun alussa perustulokeskustelu laimeni työllisyyden parantuessa ja perustuloehdotuksia esitettiin vain muutamia. Tutkija Anita Mattilan vuonna 2001 julkaisema väitöskirja esitteli työttömille, matalapalkka-aloilla työskenteleville ja muutoin epävakaisissa työsuhteissa eläville suunnattuja perustulomalleja, jotka korvaisivat vähitellen minimityöttömyysetuudet ja osan harkinnanvaraisista tuista. (Mattila 2001, 153–164). Prekariaattiliike vauhditti perustulokeskustelun uuteen nousuun vuonna 2006 vaatiessaan perustuloa, joka turvaisi perustoimeentulon sekä antaisi pienituloisille turvaa neuvotteluissa työnantajan kanssa (Perkiö 2013). Myös Vihreä liike oli mukana perustulokeskusteluissa ja ehdotti puolueohjelmissaan perustuloa mahdollistamaan työn ja opiskelun yhdistämisen, omien arvojen mukaisen elämän ja pienyrittäjyyden (esim. Vihreä liitto 2006, yleisohjelma).

2010-luvulla perustulokeskusteluun otti osaa suurin osa puolueista. Vahvimmin perustulokeskusteluun ovat osallistuneet Vihreä liitto, Vasemmistoliitto ja Keskusta. Suurista puolueista Suomen sosialidemokraattinen puolue, SDP ja Kokoomus eivät ole käsitelleet puolueohjelmissaan perustuloa lainkaan, vaikka yksittäisiä perustulon kannattajia puolueissa onkin. SDP on esittänyt puolueohjelmissaan perustulon ideaa läheneviä henkilökohtaisia koulutustilejä (SDP 2011, vaaliohjelma) ja yleisturvan takuutasoa (SDP 2020, tavoiteohjelma), mutta varsinaiseen perustuloon se ei ole ottanut kantaa. Puolueet, jotka ovat käsitelleet perustuloa puolueohjelmissaan, mutta eivät sitä kannata ovat Ruotsalainen kansanpuolue (RKP 1998, erityisohjelma) ja Perussuomalaiset (Perussuomalaiset 1995, yleisohjelma). Kristillisdemokraattien edeltäjä Kristillinen liitto kannatti vuonna 1997 perustuloa (esim. Kristillinen liitto 1997, erityisohjelma), mutta Kristillisdemokraatit ovat ottaneet kielteisen kannan perustuloon (Kristillisdemokraatit 2006, yleisohjelma).

Suomen perustulon kannattajat saivat vuonna 2015 palkkion odotuksestaan, kun pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelman yhdeksi kärkihankkeeksi nostettiin työttömille, työmarkkinatukea saaville suunnattu perustulokokeilu (Valtioneuvosto, hallitusohjelma 2015). Vuosina 2017–2019 toteutettu perustulokokeilu katsottiin epäonnistuneeksi, koska se ei onnistunut lisäämään työllisyyttä osallistujien keskuudessa. Perustulo ei kuitenkaan ole vielä jäänyt unohduksiin, sillä Valtioneuvoston asettama Suomen sosiaaliturvakomitea työstää vaihtoehtoisia järjestämistapoja nykyiselle sosiaaliturvajärjestelmälle. Selvityksen

alla olevia vaihtoehtoisia tapoja ovat perustulo, negatiivinen tulovero, perustili, osallistumistulo ja yksi perusturvaetus. (STM 2022, sosiaaliturvauudistus.)

3. TUTKIMUSASETELMA

3.1. Tutkimuskysymykset

Tätä tutkielmaa varten olen haastatellut sosiaalityöntekijöitä, joiden asiakkaisiin kuuluu henkilöitä, joilla on ongelmia taloudellisten asioiden tai elämänhallinnan kanssa. Haluan selvittää, voisiko perustulo olla ratkaisu osaan heidän ongelmistaan. Tärkeimmät tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaiseksi sosiaalityön ammattilaiset arvioivat mahdollisen perustulon vaikutuksen asiakkaidensa elämään?
2. Vaikuttaako valittu perustulomalli sosiaalityöntekijöiden arvioon perustulon vaikutuksista?

Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jolle on perinteistä ilmiö- ja aineistolähtöisyys sekä tutkittavien näkökulman huomioiminen (Eskola & Suoranta, 1998, 1). Aineiston keräsin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla, jonka jälkeen analysoin aineiston teorialähtöisellä sisällönanalyysillä.

3.2. Haastattelut ja aineisto

Olen valinnut tutkielmaa haastateltavakseni sosiaalityön ammattilaiset eli sosiaalityön tutkinnon suorittaneet tai tutkintoa suorittavat sosiaalialalla eri tehtävissä työskentelevät (tässä kontekstissa sosiaalityöntekijät) sen vuoksi, että heidän asiakkaisaan on henkilöitä, joilla on talouden ja elämänhallinnan ongelmia. Sosiaalityöntekijät arvioivat työssään asiakkaidensa jaksamista, taloudellista tilannetta ja muita heidän elämänsä vaikuttavia asioita, joten koen heidän pystyvän arvioimaan myös mahdollisen perustulon vaikutuksia.

Haastateltavaksi olen saanut kollegoitani tai heidän tuttujaan, yhteensä 8 sosiaalityöntekijää. Haastateltavilla on kaikilla usean vuoden kokemus sosiaalityöstä, ja usealla on tätä ennen kokemusta myös muusta työskentelystä sosiaalialalla. Haastatteluun osallistuminen oli osallistujille vapaaehtoista ja heillä oli mahdollisuus keskeyttää haastattelu missä tahansa vaiheessa. Jokaiselta tutkittavalta pyydettiin lupa haastattelussa saadun aineiston käyttämiseen. Tutkielmassa ei sosiaalityön asiakkaita yksilöity, vaan haastattelun

alussa painotettiin sitä, että heitä käsitellään asiakasryhmittäin, kuten lastensuojelun tai aikuissosiaalityön asiakkaat, jotta tutkimuksessa ei aiheuteta haittaa yksilöille. Tutkimuksessa kerättyä tietoa käsiteltiin luottamuksellisesti tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla ja se tuhoitiin raportin valmistuttua. Tutkielmaraportin teksti kirjoitettiin siten, että haastateltavia ei ollut mahdollista tunnistaa tekstistä.

Tämän tutkielman aineiston keräsin haastattelemalla vanhus- ja vammaistyön, lastensuojelun, aikuissosiaalityön, terveysosiaalityön ja kuntoutuksen sekä johto- ja esimiesasemassa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä tai sosiaalityön viime vaiheen opiskelijoita. Haastateltavina on kahdeksan sosiaalityöntekijää. Haastattelut tapahtuivat joko kasvokkaisina haastatteluina tai Teams-sovelluksen välityksellä, jonka käyttö perustui Covid-pandemian varotoimiin. Annoin haastateltaville etukäteen tietoa hänen oikeuksistaan, henkilötietojen käsittelystä ja tutkielman tavoitteista ja haastateltavan kanssa tehtiin suostumuslomake haastattelussa tuotetun aineiston käyttötarkoituksesta. Lisäksi annoin haastateltaville etukäteen materiaalia valituista perustulomalleista, jotta he voivat tutustua niihin etukäteen. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Litteroitua ja tulostettua aineistoa säilytettiin lukitussa laatikossa ja ääninauhoja tietokoneella, jonka säilytyspaikka oli myös lukittu laatikko.

Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluina. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa kaikille haastateltaville esitetään samat kysymykset samassa järjestyksessä, joskin jotkin määritelmät suovat vapauden kysymysten järjestyksessä. Haastattelu koostuu etukäteen muodostetuista teemoista, joista on valmisteltu tarkkoja kysymyksiä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Valitsin haastatteluja varten puolistrukturoidun teemahaastattelun, sillä halusin tutkia, miten perustulon vaikutukset näkyisivät tietyillä elämänalueilla. Haastateltavat saivat etukäteen tiedot neljästä eri perustulomallista, joita olivat negatiivinen perustulo, osittainen perustulo, osallistumistulo ja perustili. Lisäksi haastateltavat saivat ohjeen pohtia, kuinka perustulomalli voisi vaikuttaa heidän asiakkaidensa 1. työhön ja toimeentuloon, 2. hyvinvointiin ja terveyteen, 3. yksilönvapauteen, 4. elämänhallintaan, 5. muutostilanteisiin tai 6. mielipiteenä se, ettei perustulo vaikuta lainkaan heidän asiakkaidensa elämään. Haastattelun kysymykset perustuivat pääosin kuvion yksi kehyksiin siten, että työn ja toimeentulon ja yksilönvapauden teema on otettu suoraan kuviosta, velvoitteiden kehyksen sisällöstä muokattiin elämänhallinnan teema. Hyvinvoinnin ja terveyden teema perustuu Suomen

perustulokokeilun tuloksiin, jossa havaittiin perustulon vaikutuksen näkyvän ihmisten hyvinvoinnissa. Suomen perustulokokeilun arviointiraportissa kokeiluun osallistuneiden alakulo, apeus ja masentuneisuus olivat alhaisempia kuin verrokkiryhmällä, ja he kokivat vähemmän yksinäisyyttä kuin verrokkiryhmä (Hämäläinen & al 2020, 54–58). Muutostilanteiden teema on lähtenyt feministitutkija Carole Patemanin ajatuksesta, jonka mukaan perustulo voisi vähentää pakkoon perustuvaa avioliittoa. (Pateman 2012, 90.) Tätä ajatusta muokaten kysymys laajeni myös muihin muutostilanteisiin, kuten kotoa muuttamiseen ja avioeroon.

Tutkimuksen aihe on ajankohtainen, sillä Suomen sosiaaliturvakomitea on keskustellut ottavansa tutkielmassa olevat neljä sosiaaliturvamallia mukaan selvitykseen, jossa pohditaan nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän uusimista tai parantamista. Haastattelussa on ollut mukana kahdeksan sosiaalityöntekijää, joten otanta ei ole suuri. On kuitenkin tärkeää ottaa huomioon heidän esittämänsä huolet perustulon vaikutuksista juuri niiden ihmisten elämään, joihin perustulon mahdollinen käyttöönotto vaikuttaa.

3.3. Tutkimusmenetelmänä sisällönanalyysi

Olen käyttänyt tässä tutkielmassa analyysimenetelmänä sisällönanalyysia, jossa teksteistä tai teksteiksi muokatusta ääniaineistosta pyritään löytämään merkityksellisiä analyysiyksiköitä.

Sisällönanalyysi jaetaan sisällönerittelyyn ja sisällönanalyysiin. Sisällönerittelyssä aineistoa kuvataan kvantitatiivisesti, merkityksiä laskien, kun taas sisällönanalyysissa sisältöä kuvataan kuvaillen sanallisesti (Sarajärvi & Tuomi 2004, 106–107). Sisällönanalyysissa aineisto luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään johtopäätösten tekoa varten. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 95.) Luokittelua käytetään kvantitatiivisen analyysin muotona, sillä luokittelu perustuu havaittujen analyysiyksiköiden laskemiseen. Teemoittelu ja tyypittelyä käytetään kvalitatiivisen analyysin menetelmänä (Sarajärvi & Tuomi 2003, 95), jonka tavoitteena on saada kattava kuvaus aineistosta. Luokittelua, teemoittelu ja tyypittelyä on pidettävä järjestelytuloksena, ollakseen varsinaisia tuloksia ne vaativat raportoituja johtopäätöksiä. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 95.)

Laadullisen aineiston sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriasidonnaisesti tai teorialähtöisesti. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 95.) Aineistolähtöisessä analyysissa tutkimusaineistosta haetaan tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti analyysiyksiköitä, jotka

eivät ole ennalta sovittuja, eivätkä aiempiin havaintoihin tai teorioihin perustuvia. Tutkimuksen tarkoituksena on saada teoreettinen ymmärrys tutkimuksen aiheesta (Sarajärvi & Tuomi 2003, 95). Teoriasidonnaisessa analyysissä aiempi teoria ohjaa analyysiyksiköiden valintaa ja analyysistä voidaan tunnistaa aiemman tiedon vaikutus (Emt., 98–99). Teorialähtöinen analyysi pohjautuu teoriaan ja tutkittava ilmiö määritellään teorian mukaisesti. Aineiston analyysia ohjaa aiempi teoria, jota testataan uudessa kontekstissa ja aiempi tieto määrittää aineiston järjestämistä ja tutkittavan ilmiön käsitteen määrittelyä. (Emt., 99–101.)

Analyysin olen aloittanut lukemalla aineiston useaan kertaan läpi saadakseni siitä ensi yleiskuvan. Tämän jälkeen pyrin hakemaan aineistosta niitä merkityksiä, joita sosiaalityöntekijät antoivat eri perustulomalleille. Tämän jälkeen tein merkityksistä teemoja sen mukaan, millaisia vaikutuksia sosiaalityöntekijät olettivat perustulolla olevan asiakkaidensa elämään. Näihin kategorioihin yhdistin samanlaisia tai lähes samaa tarkoittavia teemoja saadakseni uusia näkökulmia perustulon vaikutuksista.

Aineistoni analyysi on idealtaan teoriasidonnainen, jossa tutkimusyksiköt olen nostanut aineistosta, mutta aiempi tieto ohjaa ja auttaa analyysia (Sarajärvi & Tuomi 2004, 98). Sarajärven ja Tuomen mukaan teoriasidonnaisessa analyysissä aiempi tieto tunnistetaan, mutta sen merkitys ei ole teoriaa testaavaa, vaan tarkoitus on löytää uusia uria (Emt., 98).

4. TULOKSET

Tutkielmani tavoitteena on selvittää, millaisia vaikutuksia sosiaalityöntekijät näkevät perustulolla olevan asiakkaidensa elämään. Lisäksi pyrin selvittämään, onko eri perustulomalleilla erilaisia vaikutuksia. Mukana tutkielmassa on neljä perustulomallia; negatiivinen perustulo, osittainen perustulo, osallistumistulo ja perustili, josta lähetin haastatelluille perustiedot ennakolta.

Tutkielmani aineisto oli hyvin yllättävä, sillä suuri osa haastatelluista kertoi, etteivät he ole seuranneet perustuloa ja huolimatta etukäteen saamastaan aineistosta he eivät tiedä perustulosta tarpeeksi arvioidakseen sitä. Kuitenkin haastatteluiden aikana he analysoivat eri perustulomalleja hyvin syvällisesti ja laajasti sekä yksilön että yhteiskunnallisen vaikutuksen kannalta. Analyysiin vaikutti hyvin paljon sosiaalityöntekijöiden asiantuntemus omasta alastaan, jolloin he ovat joutuneet pohtimaan nykyisen lain soveltuvuutta esimerkiksi

tiettyihin erityistilanteisiin, johon perustulo vaikutti joko tuovan nykyistä helpommin ratkaisun tai jättävän elämäntilanteen vaikutuksen täysin huomioimatta.

Toinen yllättävä asia, joka nousi aineistosta, oli se, että perustuloa on markkinoitu henkilökohtaisuudella, joka mielletään eduksi verrattuna nykyiseen sosiaaliturvamalliin. Henkilökohtaisuuden on kerrottu olevan etu, sillä silloin esimerkiksi puolison tulot eivät vaikuta tuen saamiseen. Sosiaalityöntekijöiden ja varsinkin lapsiperheiden sosiaalityöntekijöiden huomio kiinnittyi heti siihen, että henkilökohtaisuus ei lapsiperheiden kanssa ole positiivinen asia. Jos yhden tai useamman lapsen lapsiperheessä vanhemmat saavat saman tuen kuin lapsettomat henkilöt, ei perustulo huomioi millään tavalla elätettäviä.

4.1. Negatiivinen tulovero

Negatiivisen tuloveron mallissa negatiivista tuloveroa eli tulotukea maksetaan vain pienituloisille, jos hänen tulonsa jäävät alle määritellyn rajan. Määritellyn rajan yli menevistä ansiotuloista veroa.

Haastattelemani sosiaalityöntekijät kokivat, että he tarvitsisivat lisää tietoa siitä, mitä nykyisen sosiaaliturvan tukia perustulo korvaisi tai olisiko sen lisäksi mahdollista saada muita harkinnanvaraisia tai ennalta ehkäiseviä tukia ”mitkä niin kuin sosiaaliturvan muodot tämä korvaisi. Se on oleellinen kysymys” (Haastateltava 6) ja ” tuohon malliinhan liittyy sitten se, että olis joku soviteltu kelan päiväraha” (Haastateltava 4). ”Onko myös lapsilisät ja asumistuet ja harkinnanvaraiset tuet” (Haastateltava 6) ja ”tässä varmaan joutuisi ottamaan moniakkin Suomen sosiaaliturvan asioita huomioon, ennen kuin tämä istuu sitten siihen ihan käytännössä” (Haastateltava 3). Tärkeimpänä sosiaalityöntekijät pitivät tietoa, saako negatiivisen tuloveron lisäksi asumistukea ”miten tässä huomioidaan asumisen kustannukset” (Haastateltava 3), sillä saatu tulotuki koettiin liian matalaksi (tässä tutkielmassa alin tuki määritelty 400 euroa kuukaudessa), eikä sillä ole mahdollisuutta maksaa vuokraa. Haastateltaville kerrottiin etukäteen, että mallissa mainitut summat olivat viitteellisiä ja ne voidaan määritellä suuremmiksi tai pienemmiksi, mutta tukisummat koettiin liian pieniksi. Alin mahdollinen summa täytyisi sosiaalityöntekijöiden mukaan määritellä vähintään perustoimeentulotuen suuruiseksi ”joutuu kuitenkin tuon summan lisäksi hakemaan muita tukia, koska se on niin pieni, alle perustoimeentulotuen perusosan. Niin he joutuvat hakemaan täydentävää toimeentulotukea” (Haastateltava 7), tai summa

mieluummin vielä korkeammaksi, että muiden tukien hakemiseen ei olisi tarvetta. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden mukaan täytyy ottaa lapsikohtainen lisä ”lähinnä tähän ja siis muidenkin mallien kohdalla pohtii sitä, miten tässä huomioidaan elätettävien osuus. Ei ole otettu mitenkään huomioon” (Haastateltava 3), tai se täytyy huomioida esimerkiksi lapsilisien muodossa ”onko siellä asumistuet ja lapsilisät” (Haastateltava 6).

Sosiaalityöntekijät pohtivat niin negatiivisen tuloveron kuin muidenkin mallien kohdalla sitä, kuinka yksi malli voisi korvata nykyisen, eri elämätilanteet huomioon ottavan sosiaaliturvamallin ”jos sairastutaan, niin on sairastamisen etuudet ja sitten kuntoutumisen etuudet ja viimeisenä eläke-etuudet” (Haastateltava 1) tai ”...avioero tai sitten on vaikkapa erityistarpeiset lapset, ja yksinhuoltajuus ja omaishoitajuus. Meillä on nykyisessä järjestelmässä just näihin poikkeustilanteisiin jo (tuet)” (Haastateltava 1). Myös lastensuojelua erityistilanteet puhuttivat, sillä ”meillä on jo (sijoitetun lapsen) jälkihuolto ja jälkihuollossa taloudellisen tuen mahdollisuus, ja jos on ollut pidempään sijoitettuna, heille on kertynyt itsenäistymisvaroja. Poistuisiko nämä, vai mitä?” (Haastateltava 6) Perustulon ulkopuolelle on useimmiten rajattu vammaiset ja eläkeläiset, joille sosiaalityöntekijän mukaan perustulo voisi kuitenkin avata mahdollisuuksia osallisuuteen yhteiskunnassa, jonka ”vaikutus hyvinvointiin on merkittävä. Se tuo varmuutta elämään ja elämä tuntuu mielekkäältä ja se vaikuttaa hyvinvointiin ja terveyteen” (Haastateltava 7) ja ”voihan meillä olla vammaisia eläkeläisiäkin, jotka on työelämässä” (Haastateltava 3).

Lastensuojelun näkökulmasta puhutti myös se, että tuki on selkeästi yksilökohtainen, eikä sen määrittelemässä ole pohdittu tuen saajan kokonaistilannetta eli onko hänellä puoliso tai lapsia ja miten esimerkiksi lasten elatusvastuu jakautuu tuensaajan ja puolison kesken. Negatiivisen tuloveron arveltiin voivan joissain tapauksissa jopa syrjäyttävän naisia, koska ”naiset jää kuitenkin enemmän hoitamaan lapsia kotiin” (Haastateltava 3). Lastensuojelun sosiaalityöntekijät pohtivat lisäksi sitä, miten tuessa otetaan huomioon lapsilisät, elatusmaksut tai se, kuinka monta elätettävää tuen saajalla on ja onko heille mahdollista myöntää tilanneperustaisia harkinnanvaraisia tukia, kuten nykyisessä sosiaaliturvamallissa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan negatiivisen tuloveron lisäksi ”täytyy pitää kuitenkin rinnalla muita tukia, että tämä on lähinnä ehkä siihen työtilanteeseen” (Haastateltava 4.).

Negatiivisen tuloveron ongelmakohdiksi sosiaalityöntekijät kokevat sen, ettei malli ota huomioon ihmisten erilaisia elämäntilanteita ja ihmisten voimavaroja. Negatiivinen tulovero

koetaan ”yhtenä hankalana asiana muiden joukossa” (Haastateltava 1), joka vaatisi ”vahvaa elämänhallintaa ja oman elämän johtamista” (Haastateltava 3). Yksi sosiaalityöntekijä pohti ”mitä tämä tarkoittaisi näiden asiakkaiden kannalta, joilla on tilanteita, että jäädään kokonaan vaille toimeentuloa, koska ei osata tätä meidän yhteiskunnassamme toimimista, vaikka ollaankin työssä käyviä ihmisiä” (Haastateltava 1), ”he tarvitsisivat sen saman opastuksen kuin nytkin, jos tarvii verotuksellisia asioita miettiä. Kun nytkin menee aikaa siihen, että lasketaan ihan konkreettisesti euroja” (Haastateltava 1) tai ” pystyisi osallistumaan, vaikka vähän ilman, että joutuu siihen paperityöhön. Vähemmän byrokraattista” (Haastateltava 7). Muiksi ongelmiksi sosiaalityöntekijät nimesivät sen, ettei malliin liity työnantajan houkuttelevuutta ottaa pitkäaikaistyötön töihin, ja malli ”ei kuitenkaan koske ryhmää, joka pitäisi saada työmarkkinoille” (Haastateltava 4.), sillä mallissa sovitellaan vain ansiotuloja, ja sen, että he, ”joilta puuttuu elämänhallinta, on sama, mistä päin se raha tulee” ja ” ei kuitenkaan koski sitä ryhmää mitä pitäisi saada työmarkkinoille, pitkäaikaistyöttömät ei tälläkään mallilla työllisty” (Haastateltava 4.). Ongelmaksi nähtiin lisäksi se, että negatiivisen tuloveron malli on kohdennettu opiskelijoille, työkykyisille, työttömille ja sairaille, joilla kaikilla on erilaiset mahdollisuudet työllistyä, ja sairaalla ongelmia voi lisätä ”työkyvyttömyyden lisäksi sairaalamaksut ja lääkekulut” (Haastateltava 3), joita malli ei huomioi.

Sosiaalityöntekijät näkivät negatiivisen tuloveron kannustavan ottamaan työtä vastaan ja sopivan opiskelijalle, pienipalkkaiseen työhön sijoituville, työkeikkoja tekeville ja pätkätöitä tekeväille ja yrittäjille ”sopiva malli opiskelijoille ja yrittäjille” (Haastateltava 3), ”työkeikkaa tekeväille” (Haastateltava 6), ja ”voihan tää taas kannustaa niihin pätkätöihin ja pienyrittäjyyteen” (Haastateltava 3), mutta toisaalta mallin nähtiin hyödyttävän vain pienituloisia ”periaatteessa se on vaan työttömälle ja pienituloisille” (Haastateltava 4.). Negatiivisen tuloveron katsottiin vähentävän tukien hakemisen stigmaa ”totta kai toimeentulotuen haun stigma vähentyisi” (Haastateltava 5) ja lisäävän myös elämänhallintaa, sillä ”jos työllistyy pienipalkkaiseenkaan työhön ja tulee tämän piiriin, niin totta kai siinä yhdistyy kaksi asiaa. Se sisäinen elämänhallinta tulee siitä, että lähdetään joka päivä töihin ja tavataan ihmisiä ja ulkoinen elämänhallinta siitä, että saa rahaa enemmän kuin mitä on ollut aikaisemmin käytössä” (Haastateltava 4). Negatiivien tulovero toisi myös varmuutta säännöllisten tulojen muodossa ja auttaisi nykyistä toimeentuloturvaa yksinkertaisemmin. Lähes kaikki sosiaalityöntekijät kokivat negatiivisen tuloveron

kannustavan yrittäjyyteen ja auttavan nykyistä järjestelmää paremmin yrittäjiä, nimenomaan pienyrittäjiä, aloittavia yrittäjiä ja kausiluontoista työtä tekeviä yrittäjiä, joskin myös ”kikkailun” mahdollisuus mainittiin.

Vaikka negatiivinen tulovero ei koskisi vammaisia ja eläkeläisiä, näkevät sosiaalityöntekijät, että tuki voisi auttaa myös heidän työssäkäyntiään. Negatiivisen tuloveron avulla eläkeläiset voisivat jatkaa osittaista työuraansa ja vammaiset saisivat mahdollisuuden tehdä kuntonsa ja osaamisensa mahdollistamaa tuntimäärää. Tuen nähtiin myös olevan varhennettua vanhuuseläkettä joustavampi ratkaisu ”saattaa sen työuran loppupäässä tulla semmoisia, että ollaan vähän väsyneitä ja fysiikka alkaa pistämään vastaan, mutta ei kuitenkaan niin, että se eläke sieltä sitten myönnettäisi. Se ei myöskään ole koskaan työnantajan etu se työkyvyttömyyseläke” (Haastateltava 1). Myös tilanteissa, joissa esimerkiksi työntekijän fysiikka, työuupumus tai pienehkö sairaus tai lievä vamma estää kokopäiväisen työnteon, negatiivinen tulovero toisi mahdollisuuden jatkaa työtä omien voimien mukaan ”työttömät, joilla on pieni sairaus, niin heitähän palvelee kyllä. Että he saa tehdä töitä sen oman voinnin mukaan ja terveydentilan mukaan” (Haastateltava 2).

Yksi suuri ryhmä, jolle sosiaalityöntekijät näkivät negatiivisen tuloveron olevan suuri helpotus, on Kelan kanssa asioivat. ”Oli etuus mikä tahansa, niin kaikki etuudet ja Kelan tuet koetaan hankalana” (Haastateltava 2) ja ”toimeentulotuen hankaluus ja tarvittavat liitteet. Omien asioiden levittäminen” (Haastateltava 5). Asiointiin liittyviä hankaluuksia ovat erilaisten lomakkeiden täyttäminen, lääkärinlausuntojen hankkiminen, eri etuuksien muuttuminen, Kelan vaatimien asiakirjojen hankkiminen sekä vähäisen työnteon ja Kelan etuuksien yhteensovittaminen. Työ voi kuormittaa hakijan lisäksi myös omaisia ja sosiaalityöntekijöitä ”omaiset ovat hyvin helpottuneita se kasvattaa myös heidän hyvinvointia säästää heidän voimavaransa ja he voi keskittyä ihan johonkin” (Haastateltava 2). Oman ongelmansa negatiivisen tuloveron malli toisi henkilöille, jotka ovat osatyökykyisinä työterveyshuollon piirissä. Työterveyslääkärin asiantuntemus on etuuksien, toimeentulon ja työllisyyden turvaamisessa, joten jatkossakin työterveyshuollon kouluttaminen ja sitä kautta osallistuminen etuuksien ja toimeentulon turvaamiseksi olisi tärkeä pitää mukana.

Sosiaalityöntekijät kokivat negatiivisen tuloveron puutteistaan huolimatta kokeilemisen arvoiseksi malliksi ” Suomi kuitenkin olisi ihan hyvä olla kokeilumaana, että mehän ollaan

kuitenkin edelläkävijä. Niin saataisiin kansainvälisesti näyttöä, että tämän järjeistäminen ja yksinkertaistaminen, meidän sosiaaliturvan” (Haastateltava 3), joka on ”helppo toteuttaa verotuksellisesti” (Haastateltava 4) ja joka saattaisi järjeistää ja yksinkertaistaa nykyistä sosiaaliturvamalliamme, tosin rinnalle ehdotettiin myös muita perustulomalleja kohdennetulle ryhmälle ” tämä olisi niinku selkeä malli pitäisikö ottaa jotain muita malleja samaan aikaan käyttöön” (Haastateltava 4). Negatiivisen tuloveron arveltiin vaikuttavan myös alueellisesti erityisesti niillä alueilla, joissa elinkustannukset ja nykyinen sosiaaliturva alentavat työn vastaanottamisen kannustimia ”tässä on työvoimapoliittinen vaikutus ihan ehkä myös alueellinen vaikutus. Suomessa on semmoisia paikkoja missä ei pysty työskentelemään. Elinkustannukset on niin isoja, se aiheuttaa työvoimapulaa ja se voi aiheuttaa jotain negatiivisia vaikutuksia” (Haastateltava 4). Toisaalta osa sosiaalityöntekijöistä ilmoitti, ettei uusia tukimuotoja pitäisi ottaa käyttöön, ennen kuin nykyinen sosiaaliturvamalli on kokonaisuudessaan ”korjattu”, jolloin vasta nähdään jonkin perustulomallin todelliset vaikutukset ”mä en ottaisi uusia tukimuotoja käyttöön, jos ei kokonaisuutta korjata. Kun me jotain puretaan, sitten ne vaikutukset on niin isoja. Joo sitten ei voi purkaa” (Haastateltava 4). Jos negatiivinen tulovero otettaisiin käyttöön, täytyisi malliin saada lisättyä kontakti sosiaalityöhön tai TE-toimistoon ”osa syrjäytyy ja osa vielä enemmän koska heillä ei olekaan mitään kontaktia vaikka lapsiperhepalveluihin. Sen takia, että he saa jonkun tuen, mutta sen problematiikka onkin muutakin kuin rahallista problematiikkaa. Onko helpompi jäädä sitten kokonaan pois palveluista, jos se raha tulee” (Haastateltava 3). Sosiaalityöntekijöiden mukaan osa ihmisistä syrjäytyisi yhä enemmän ja heidän ongelmansa ehtisivät ilman sosiaalihuollon tai TE-toimiston kontaktia kasvaa todella suuriksi ilman ”kontrollia tai kontaktia johonkin asiointitahoon tai viranomaiseen” (Haastateltava 5).

4.2. Osittainen perustulo

Osittaisessa perustulossa kaikki täysi-ikäiset kansalaiset saavat automaattisesti perustulon, mutta kaikesta ansiotulosta maksetaan 40 prosentin vero. Alemmissä tuloluokissa perustulo kompensoi verotuksen osuutta, ylemmissä tuloluokissa sen osuus on suhteessa tuloihin hyvin pieni.

Osittaisen perustulon kohdalla sosiaalityöntekijät näkevät osittain samoja asioita tai ongelmia kuin negatiivisessa tuloverossa. Osittaisen perustulon alimmaksi summaksi, kuten negatiivisenkin tulovero summaksi täytyisi määritellä vähintään perustoimeentulotuen

suuruinen summa, sillä ”perustulon tulee olla ehdottomasti enemmän kuin perustoimeentulotuki” (Haastateltava 2). Lastensuojelun näkökulmasta on tärkeää se, otetaanko elätettävien osuus jollain tavalla huomioon ” miten tässä otetaan huomioon se, paljonko on elätettäviä” (Haastateltava 3). Lisäksi lasten kanssa on huomioitava se, mitä tukia on saatavilla siinä tilanteessa, kun vanhempi on käyttänyt alimman tuen, eikä lasten tarpeita ole huomioitu ” meidän täytyy ajatella lapsia. mitäs sitten kun se on 400 € on mennyt seuraavana päivänä eli mitäs sitten tehdään” (Haastateltava 3). Opiskelevien suhteen osittainen perustulo vois olla joustavampi ”jos noita kahta mallia vertaa, niin se on se ja sama, kumpi valitaan. Osittainen perustulo voisi olla selvempi, koska siinä perussumma tulisi automaattisesti. Negatiivisessa joudutaan odottamaan tuloja, ennen kuin tuet on tiedossa” (Haastateltava 8).

Osittainen perustulo koettiin turvaverkoksi heille, jotka odottavat esimerkiksi Kelan päätöksiä, eikä heillä ole ollut mahdollista kerätä aiemmin puskurirahastoa ”heillä on aina se viimesijainen tuki, joka tulee automaattisesti ennalta tiedettynä päivänä tilille” (Haastateltava 1). Osittainen perustulo myös poistaa toimeentulotuen hakemisen häpeää, rohkaisee tekemään järkeviä valintoja sekä antaa luottamusta siihen, että elämäntilanne kantaa ” jos perustulo tulee, sen pitää olla ehdottomasti hieman enemmän kuin se Kelan perustoimeentulotuki, koska kaikilla ei ole taloudellista puskuria kuukausittain esimerkiksi ylimääräisille kustannuksille, joita mahdollisesti tulee vaikka lääke kustannuksista (Haastateltava 2). Osittaisen perustulon nähtiin soveltuvan ”ensisijaisesti Kelan tuilla eläjille, joiden tukien veroprosentti on hyvin suuri suhteessa palkka-ansioihin” (Haastateltava 6). Tuki kannustaisi tekemään osa-aika- ja -päivätöitä sekä keikkatöitä, mutta voisi motivoida myös kausittaiseen työhön ” vois että olisikin että on yrittäjyyttä. Voisi tehdä palkkatöitä, jos on jotain kausi töitä esimerkiksi. Tai sitten oma yrittäjyys on kausityötä ja sitten talviaikaa tekisi vaikka lähihoitajan töitä” (Haastateltava 3), mutta perustulo helpottaisi myös työttömiä, osa-aikaista työtä tekeviä opiskelijoita ja jopa perheitä ” jos tämä motivoisi ihmisiä tekemään myös sellaisia töitä, mitkä ei välttämättä ole arvostettuja mutta ne pitäisi tehdä. Että marjanpoimijat ei tule ulkomailta” (Haastateltava 3) ” riippuu siitä, mikä se summa on, että pärjäisikö perhe sillä. Mutta voisihan tämä lisätä äidin tai isän jaksamistaan ei tarvitse tehdä niin paljon töitä, kun me saadaan se tulo, mikä riittää tähän” (Haastateltava 3).

Huolta aiheuttaa se, huomioiko osittaisen perustulon malli ihmisten erilaisia elämäntilanteita ”osasairauspäivärahaa ei myönnetä tai osasairauspäivärahaa ensisijaisuusaika on 120

arkipäivää. Jos se on käytetty ja työntekijä ei koe olevansa täysin työkykyinen, ja työterveyslääkärin sitä voi suosittaa, mutta osakuntoutustukea ei myönnetä, niin pystyykö perustulo kompensoimaan ansiotulon menetystä, koska työttömyysturvalaki ei sitä nyt tällä hetkellä huomioi. Mahdollistaisiko perustulo jatkaa osa-aikaisesti työssä” (Haastateltava 1). Pariskunnalle, joista toinen siirtyy palvelutaloon, perustulon vaikutus nähtiin toisaalta positiivisena ”pariskunta, josta toinen muuttaa palvelukotiin. Palvelukodissa asuminen on kallista, eikä hän voi niiden kulujen kanssa osallistua kodin kuluihin. Siihen, joka jää kotiin, vaikuttaa positiivisesti” (Haastateltava 7), mutta toisaalta ”palvelutalosta puhuttaessa tämä malli ei tuo mitään muutosta koska ainoa, joka siitä hyötyy perustulosta on kunta, joka laskuttaa hoitomaksun. Kun henkilölle haetaan sieltä palvelukodista paikkaa, niin kaikki hänen tulonsa, se voi olla usein eläke, Kelan eläkettä saavan hoitotuki ja sitten se perustulo. Niin ne katsotaan kaikki tuloksi, jonka mukaan se keskimääräinen hoitomaksu määräytyy” (Haastateltava 2). Opiskeluiden suhteen perustulon ja työn yhdistäminen koettiin nykyistä sosiaalityöntekijöiden parempana, koska ”opiskelijalla ongelma on tukikuukaudet ja kuinka paljon saa tienata. Osaltaan selkeyttäisi sitäkin. Koska perustuloa ei perittäisi takaisin, sopisi opiskelijalle, joka käy töissä. Sinällään hyvä malli, että ei aina tarvitsisi miettiä, täytyykö maksaa takaisin vai ei ” (Haastateltava 8).

Ongelmaksi osittaisessa perustulossa koetaan ansiotuloveroprosentin korkeus. Osittainen perustulo ”ei välttämättä kannusta ottamaan muuta kuin osapäivätyötä vastaan. Jolloin tullaan siihen ongelmaan, ettei sillä elä” (Haastateltava 4) tai ” vaikutus jää pieneksi, kun veroprosentti on noin suuri” (Haastateltava 7) sekä ”jos sanotaan, että saat 400 euroa tilillesi joka kuukausi ja samaan aikaan palkkatyöstä viedään 40 prosenttia. Kyllä siinä alkaa miettiä, mikä tässä maailmassa kannattaa” (Haastateltava 6). Voidaan jopa ”puhua työssä käyvien ihmisten elintason oleellisesta madaltamisesta” (Haastateltava 6) ja osa sosiaalityöntekijöistä pohti, onko osittaista perustuloa tarve maksaa kaikille. Mallin ”ongelmahan on se, että kun tätä on luotu niin on ajateltu aika tarkasti rajattua ihmisryhmää, jota tämä helpottaisi. Mutta koska malli on aika kallis, niin se koskettaisi ihan koko yhteiskuntaa ja olisi hyvin isoa osaa rankaiseva malli, niin se vesittyisi siihen. Tarkoitus on hyvä, että joskus, että joidenkin elämäntilanteiden kohdalla ja joidenkin ihmisten kohdalla elämäntilanne paranis, mutta se on vaan se tietty porukka” (Haastateltava 6). Yksi sosiaalityöntekijä jopa pohti ”jos olisin hyvätuloinen ja saisin sen 400 euroa, mutta sanoisin,

että mä en halua sitä, mutta saisi päättää, mihin hyväntekeväisyyteen se menee” (Haastateltava 3).

Samoin kuin negatiivisen tuloveron mallissa kuin osittaisen perustulon mallissa ongelmaksi koetaan se, ettei apua tarvitsevilla henkilöillä on kontakteja oman tilanteensa ulkopuolelle eli malleihin täytyy ottaa mukaan kontaktit sosiaalityöhön tai muuhun viranomaiseen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ”on niitä, joilta puuttuu elämänhallinta, eikä ole sen vuoksi töitä tai rahaa niin se on ihan sama mistä päin se raha tulee. Se on ihan hallitsematonta se toiminta, koska se perustuu ihan päihdeongelmaan tai jotakin vakavaan mielenterveysongelmaan tai johonkin tämmöiseen. Se millä mallilla se raha annetaan, niin siinä korkeintaan sitä auttaa joku tämmöinen, että laitetaan sosiaalitoimen kautta kulkemaan ne rahat, välitystilille” (Haastateltava 6). Osittaisen sosiaalityön malli koetaan kuitenkin myös helpottavan sosiaalitoimen ja TE-toimen välistä byrokratiaa.

4.3. Osallistumistulo

Osallistumistulo on tutkimuksessani ainoa vastikkeellinen malli, sillä osallistumistuloa saa vain tekemällä henkilökohtaisesti sovitun mallin määrittelemä toiminta. Toiminta voi olla työnhakua, hoivatyötä, vapaaehtoistyötä tai muuta sovittua toimintaa.

Osallistumistulo jakoi eniten sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä. Osa sosiaalityöntekijöistä mielsi mallin pakkoon perustuvaksi ”osallistumispakko vaikuttaa turhan voimakkaalta, jos vertaa sitä määräaikaiseen karenssiin” (Haastateltava 5). Osa sosiaalityöntekijöistä sen sijaan näki mallissa mahdollisuuden eri alojen kokeiluun ”jos vaikka kevyesti haluaa työelämään” (Haastateltava 2) tai mahdollisuuden päästä pois toimeentulotuen leimaavuudesta ”tästä jää pois se semmoinen toimeentulotuen hakemisen häpeä” (Haastateltava 3). Malli sai kiitosta vapaaehtoistoiminnan mahdollistamisen vuoksi ”vapaaehtoistoimijoista pula, tämä vois motivoida, jos siitä saisi tuloa. Vaikuttaa positiivisesti myös siihen auttajaan” (Haastateltava 7). Eniten malli sai kiitoksia sen yhteydestä viranomaistahoon, sillä ”malli tuensaajille täytyisi muuttaa niin, että se kontakti olisi aikaisemmin ja jatkuvaa, kunnes ihminen elää omillaan” (Haastateltava 4).

Osallistumistulon mahdollisuutena nähtiin se, että osallisuuden vaatiminen motivoisi pitkään työelämästä syrjässä olleita ihmisiä ottamaan osaa yhteiskunnan toimintoihin ja opettelemaan vähitellen elämänhallintaa ”osa varmaan motivoituisi tekemään työllistymään enemmän tai tekemään sen mitä on sovittu osaa ei kiinnostaisi tämän jälkeenkään” (Haastateltava 6), ”tämä malli näistä kaikista esillä olevista vaihtoehtoista palvelee juuri sitä joukkoa johon hallitusohjelma ja työllisyystoimet toivotaan kohdennettavan” (Haastateltava 2). Malli mahdollistaisi esimerkiksi työttömien ja opiskelijoiden osallistumisen vapaaehtoistoimintaan, kuten juniorijalkapallojoukkueen valmentamiseen tai järjestötoimintaan sekä omien ja lähipiirin vanhusten hoivatyöhön, sillä ”nykyisin hyväksyttävä syy olla pois työelämästä ei ole omien vanhempien päivittäinenkään huolehtiminen” (Haastateltava 2). Malli vaatisi työn käsitteen laajentamista, mutta sen avulla esimerkiksi vapaaehtoistyöhön olisi mahdollisuus saada lisää toimijoita. Toisaalta sosiaalityöntekijät pohtivat, että ”meillä on ihmisiä, ketkä ei ole siinä kunnossa, että he edes määräämällä tulisi tästä selviytymään” (Haastateltava 1). Osalle päihteidenkäyttäjistä malli voisi myös sopia, jos heille löydettäisiin juuri oikea toiminta, sillä ”päihteidenkäyttäjille tämä olisi paras vaihtoehto, kun he saa sen tulon ja he kuitenkin haluaa osallistua johonkin” (Haastateltava 2), mutta ”tässä on niin paljon byrokratiaa, että se toimis hienosti, jos me oltais koneita, mutta...En mä tiedä, miten ihmisten kanssa” (Haastateltava 8).

Toiminnan sisältö ja sen määrittely ja kansallinen tasapuolisuus puhuttivat useita sosiaalityöntekijöitä. ”Mitä saa opiskella” (Haastateltava 6), ”mitä osallistumista pitäisi tehdä ja paljonko työnhakua pitäisi tehdä” (Haastateltava 6), ”voidaanko sopimusta tarvittaessa muuttaa” (Haastateltava 3), ”työtoiminta on aika selkeä, koska sitä tehdään julkisella puolella ja seurakunnissa, mutta missä tätä tehdään” (Haastateltava 4) tai ”kuinka vähäinen sopimus voi olla” olivat osa kysymyksistä, mutta mallissa puhututti myös se, kuka voi määritellä työn tekemisen tavat ”ajatellaan että et jos nää olis niinku rehellisesti sitten näiden yksilöiden omista ambitioista lähtevää vapaaehtoistyötä ja opiskelua ja niin edespäin. Niin onhan se tietysti hyvä ajatus, että se olisi taloudellisesti eli kannattavampaa kuin se ettei osallistu mihinkään” (Haastateltava 6). Osallistumisen ehdoista pohdittiin sitä, voiko mallin alla opiskella mitä haluaa eli voiko mallin kanssa opiskella esimerkiksi yliopistotasolla vai onko opiskelu vain esimerkiksi työvoimakoulutusta tai millä tavalla kullekin määritellään sopivan tasoinen työ ”työttömiä, jotka huolehtivat tällä hetkellä omista vanhemmista sitähän ei katsota niinkään minkäänlaiseksi, se ei ole hyväksyttävä

syy, että huolehtivat päivittäin tai viikoittain vanhemmistaan. Se ei ole hyväksyttävä syy, vaan se sulkee pois välittömästi. Vanhemmista, vanhoista vanhemmista huolehtimista, että saataisiin muutosta näihin rakenteisiin” (Haastateltava 2). Myös mahdollisen väärinkäytön ongelmia nostettiin esille ”tässä on mahdollisuus, että se syrjäyttää, kun laitetaan tekemään sellaista, mistä on ennen maksettu” (Haastateltava 4), ” voiko osallistumistulon alainen työ syödä yrittäjän työtä” (Haastateltava 7) tai ”mitä hoivatyötä tässä tarkoitetaan. Näin heti, että aletaan käyttämään ilmaistyoivoiman käyttöä hoivatyössä” (Haastateltava 6).

Osallistumistulo vaatii työvoimaa, joka määrittelee työn, sopii tekemisen paikat ja kontrolloi toiminnan suorittamisen. Osallistumistulon sekä hyvä että huono vaikutus näkyisi voisi näkyä sosiaalityö lisääntymisenä ” ehkä työllistetään kyllä työkkäri ja sosiaaliturvaa todella paljon” (Haastateltava 3). Hyvänä asiana nähtiin se, että palveluita tai ohjausta tarvitsevat olisivat heti työttömyyden alussa yhteydessä sosiaalityöhön ja saisivat viipymättä tarvitsemansa avun, mutta huonoksi vaikutukseksi nostettiin se, riittävätkö sosiaalityön resurssit tähän lisääntyneeseen tarpeeseen. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät näkivät osallistumistulossa suuren ongelman juuri lastensuojelun näkökulmasta, sillä ”meidän asiakkaiden joukosta löytyisi aina heitä, jotka sanoisi, että he tietää, että me ei voida jättää heidän lapsiaan tukematta, että heidän joukossa ehkä tähän löytyisi eniten niitä hyväksikäyttäjiä” (Haastateltava 3).

4.4. Perustili

Perustilimallissa täysi-ikäinen, opiskeleva henkilö saa 20 000 euron perustilin, josta saa käyttää 650 euroa kuukaudessa. Perustiliä voi kasvattaa ansiotuloilla, joista 10 prosenttia siirretään perustilille. Jos perustili tyhjenee, ihminen joutuu osallistumistulon piiriin, jolloin henkilön avuntarve kartoitetaan. Takaisin perustilille pääsee, kun henkilö ansaitsee 15 000 euroa vuoden aikana.

Perustili vaikutti sosiaalityöntekijöistä vaikeimmalta mallilta soveltaa heidän asiakaskuntaansa, sillä ”jonkun ihan selkeän opiskelijan kohdalla tämä voisi toimia, mutta on niin eri aloja ja eri tilanteita, ettei ehkä kaikille sovi” (Haastateltava 3) ja ”mä näen tässä niin suuria riskejä tämän osalta. Toki sitten joku aikuinen, joka nyt opiskelee omaehtoisesti työmarkkinatuella” (Haastateltava 2). Kysymyksiä aiheutti esimerkiksi se, ”voiko tämän tavallaan keskeyttää, tämän kahdenkymmentuhannen käytön ja mennäkin

osallistumistulolle välillä, kun tietää, ettei pysty opiskelemaan” (Haastateltava 3) tai ”jos sä olet kaksi ja puoli vuotta (perustilin kesto on 31 kuukautta maksimisummalla) opiskellut, etkä ole käynyt töissä, niin sä putoat osallistumistulolle. Mitä sitten, teetkö jotain muuta määriteltyä toimintaa, vai otetaanko siinä huomioon se, että opiskelet täysipäiväisesti ja sillä tahdilla, kun Kela vaatii” (Haastateltava 6) ja ”mitä tapahtuu sen jälkeen (kun perustili on tyhjä). Onko tavallaan pakko keskeyttää opinnot ja mennä töihin” (Haastateltava 6). Perustili koettiin olevan myös ”mielenkiintoinen malli, jos tämä yhdistettäisiin opintotukeen. Sitten mentäisiin politiikassa niin oikealle kuin mahdollista” (Haastateltava 8).

Perustilin katsottiin sopivan yksinelävälle aikuiselle tai pariskunnalle ja ”asiansa hoitavalle opiskelijalle” (Haastateltava 2), sekä lapsille, joiden vanhemmilla ei ole mahdollisuutta tukea heitä opiskeluissaan. Tosin ”lähteminen pieneltä paikkakunnalta opiskelemaan vaatii rahaa ja resursseja ja osaamista” (Haastateltava 5). Haastattelussa tuli esiin myös idea, jonka mukaan tuki voitaisiinkin suunnata työnantajalle, jolloin tuki olisi ”vaikuttavampaa, jos me halutaan pitää (osatyökykyiset) ihmiset työssä tai saada heidät töihin. Olisiko sillä radikaalimpia vaikutuksia ihmisten osallisuuteen, työllistymiseen ja toimeentuloon” (Haastateltava 1). Perustulo ei kuitenkaan ota huomioon erilaisia elämäntilanteita, sillä malli ”ei välttämättä kannusta hankkimaan lisätöitä. Riittävästi on jo opiskelussa” tai se ”vaatii elämänhallintaa siitä, että pohdit, mihin rahasumma riittää. Että tämä ei voi vaan olla sellainen, että mä aloitan ja mietitään sitten lisää” (Haastateltava 3) ja ”opiskelu on hyvin vaativaa. Ajatellaan kokoaikaista opiskelua, mitä mä nyt oletan, että tämä malli edellyttää. Tämä on ihan kokopäiväistä opiskelua ja siihen yhdistetty kokoaikatyö tai osittainen työ. Aika kokeiluun taas laitetaan opiskelijat” (Haastateltava 2).

Sosiaalityöntekijät pohtivat myös sitä ”mitä sitten, jos tää pettää” (Haastateltava 1), sillä ”sit pudotaan osallistumistulolle, mutta jos ei pysty osallistumaan” (Haastateltava 3) tai ”kun jaksamisongelmat on opiskelijoilla lisääntyneet” (Haastateltava 8). Lastensuojelun näkökulmasta malli ei toimi lapsiperheiden kanssa, koska ”ei tää huomioi millään tavalla sitä, miten sattuu, jos lapsille tapahtuu jotain tai he sairastuu” tai ”nepsy-lapsen kanssa mä luulen, että se on tie vastaan” (Haastateltava 6). Mallissa nähtiin myös ”vähän tämmöistä loukuttumisriskiä. Jääkö helposti tämmöiselle matala-ansiotasolle ihmiset, sitten kun ne jäävät perustilin varaa pyörimään. Kaksyhtytuhatta ja puolitoista vuotta. Kun elämästä ei koskaan tiedä; sairautta tai tilanteita tai jotakin, että ne opinnot jäävät jumittamaan” (Haastateltava 1).

Perustilin 20 000 euroa voi sosiaalityöntekijöiden mukaan houkuttaa opiskelemaan, mutta 31 tukikuukautta vaikuttaa todella lyhyelle ajalle, sillä ”jo ammattiin valmistava tai yleensä tutkintoon tähtäävä. Niin tässä nämä kuukaudet, riittääkö 31 kuukautta, sillä ei ikinä pysty kauhean pitkälle opiskelemaan” (Haastateltava 6) ja ”se 31 kuukautta, 2 ja puoli vuotta niin tähän valmistaa vaan matalapalkka aloille” (Haastateltava 6). Lyhyt aika kannustaa nopeaan valmistumiseen tietyillä aloilla, mutta se voi myös uuvuttaa opiskelijan ja kokopäiväiseen opiskeluun yhdistetty työvaatimus laittaa opiskelijat hyvin tiukkaan tilanteeseen ”opiskella kannattaa opiskella kauheasti 2 vuoden aikana, mutta uuvuttaako tämä opiskelijan” (Haastateltava 3). Lisäksi ”pelkään että moni näkee tuon summan ilmaista rahaa, aloittaa opiskelun ja se keskeytyy. Aloitetaan uusi ja se keskeytyy, ja näyttää huonolta ensinnäkin sen opiskelijan papereissa ja toisekseen on aivan turhaa työtä ammattikouluille roikottaa siellä opiskelijoita, joita ei kiinnosta” (Haastateltava 2). Myös ”mallin seuranta pitää olla tarkkaa siten, että olet saanut (tuki)summan ja (huomataan), että sieltä onkin nostettu monta kuukautta ja sitten huomataan, ettei nää opinnot edenneetkään” (Haastateltava 3). Perustili sai myös parannusehdotuksia ” tässä on käännetty se niin, että saat porkkanaa eikä keppiä. Sinällään ihan kannustava, mutta... Voisiko olla niin, että on joku pohja. Ja sitten saisi sitä ekstrapäälle” (Haastateltava 8).

Perustilimallin hyväksi puoliksi nähdään ”kontrollin lisääntyminen siihen, kun ihminen jää pois palkkatyöstä. Ja jos ei eläkkeelle jää, on avainasema siinä, että tuista päästään pois” (Haastateltava 4) ja ”se hermentää kynnystä, että nämä henkilöt ohjautuisivat palvelutarpeen arvioon, ja sehän on hyvä asia” (Haastateltava 1), mutta mallia pitäisi vielä testata ennen käyttöön ottamista ja ”kannattaisi pienemmän ihmismäärän kanssa kokeilla, mutta tämä on todella monimutkainen” (Haastateltava 3).

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani tavoitteena on selvittää, näkevätkö sosiaalityöntekijät eri perustulomalleilla olevan vaikutusta heidän asiakkaidensa elämään, ja muuttaako perustulomallin valinta näitä vaikutuksia.

Aineistoni perusteella sosiaalityöntekijät kokivat, että jokaisella valituista perustulomalleista olisi vaikutusta heidän asiakunnassaan. Vaikutukset näkyivät kaikissa niissä kehyksissä, joita suomalaisessa perustulokeskustelussa on käytetty. Näitä kehyksiä ovat työllisyyden,

toimeentulon, yksilönvapauden ja velvoitteiden kehys, jotka olen esitellyt luvussa kolme. Negatiivisen tuloveron mallia ja osittaista perustulomallia sosiaalityöntekijät pitivät käytäntöön sovitettuna hyvin samanlaisina, joten olen käsitellyt niitä pääosin yhdessä ja erottanut ne tilanteessa, jossa sosiaalityöntekijät näkivät ne erilaisina.

Työllisyyden perustulo

Sosiaalityöntekijöiden mukaan perustulomalleista negatiivisen tuloveron malli ja osittaisen perustulon malli sopisivat keikkatyön tekijöille, kausi- ja osa-aikatyön tekijöille ja opiskelijoille, mutta mallit olisivat sopivia myös henkilöille, jotka ovat olleet sairauslomalla pienehkön sairauden, vamman tai työuupumuksen vuoksi. Perustulo voisi auttaa yrittäjyyden lisääntymistä, sillä perustulo varmistaisi aloittelevan yrittäjän talouden alkutaipaleella, jossa yritys ei vielä tuota mitään. Perustulo sopisi myös työuran loppuvaiheessa oleville, joiden fysiikka ei enää riitä nykyisen työelämän vaatimuksiin. Sosiaalityöntekijöiden mukaan opiskelijalle sopivin malli on osittaisen perustulon malli, sillä se takaa säännöllisen kuukausittaisen tuen, eikä sen kanssa tarvitse laskea työansioden määrää tai tukikuukausia.

Kritiikkiä negatiivisen tuloveron ja osittaisen perustulon mallit saivat siitä, että malleihin ei liity työnantajan kannalta houkuttelevuutta ottaa pitkäaikaistyötöntä töihin, joten mallit eivät välttämättä vaikuttaisi juuri niihin ryhmiin, joita pitäisi saada takaisin työelämään. Sosiaalityöntekijät pohtivat myös sitä, että mallit ohjaavat hakemaan osa-aikatöitä kokopäiväisten sijaan, mutta toisaalta myös työnantajat voivat tarjota entistä enemmän osa-aikatöitä, sillä perustulo takaisi minimitoimeentulon, jonka lisäksi työntekijä tarvitsee vain osa-aikaisen työn selviytyäkseen menoistaan.

Perustulon katsottiin vähentävän tukien hakemisen stigmaa, mutta sen pelättiin myös lisäävän syrjäytymistä. Sosiaalityöntekijät näkivät tarpeelliseksi, että negatiivisen tuloveron ja osittaisen perustulon malleihin olisi lisättävä yhteys viranomaisiin, jotta syrjäytyminen saataisiin estettyä ennen kuin yksilön ongelmat ovat liian suuria ratkaistaviksi.

Osallistumistulo jakoi sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä. Osa sosiaalityöntekijöistä piti mallia ”osallistumispakkona”, mutta toiset sosiaalityöntekijät pitivät mallia motivoivana. Osallistumistulon hyvänä puolena mainittiin se, että jos asiakas saa itse vaikuttaa tekemiseensä ja hänelle löydetään sopiva työ, se voi auttaa löytämään elämänhallintaa ja ottamaan osaa yhteiskunnan toimintaan.

Osallistumistulo vaatisi onnistuessaan määrittelemään uudelleen työn tekemisen. Työn tekemisen käsitettä täytyisi laajentaa, sillä työksi tässä mallissa lasketaan vapaaehtoistoiminta tai esimerkiksi lähipiirin vanhempien hoivaaminen. Vapaaehtoistyönä tehtävä hoivatyö voisi kuitenkin vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin, sillä tällä hetkellä hoivatyö on aliarvostettua, mutta se voi kuitenkin estää työttömyysturvan saamisen. Vapaaehtoistyöntekijöistä on monella saralla pulaa, joten malli voisi ratkaista lasten tai ikäihmisten harrastustoiminnan ongelmia sekä lisätä sellaisen vähäisen työn tekemistä kuten vanhusten asiointeja tai ulkoilutusta. Sosiaalityöntekijät huomauttivat myös, että kaikki heidän asiakkaansa eivät ole kykeneviä selviytymään yksinkertaisistakaan töistä.

Osallistumistulon kritiikki nousi pelosta, että osallistumistulon tekeminen syrjäyttäisi yrittäjiä ja muuta toimintaa, josta on aiemmin maksettu. Tällöin osallistumistulon tekeminen voisi vähentää pienyrittäjien työtä. Yksi sosiaalityöntekijä vertasi osallistumistuloa ja karenssia siten, että karenssi kestää tietyn ajan, mutta osallistumistulon tekemistä on pakko jatkaa niin kauan, että asiakas löytää työpaikan. Joillekin asiakkaille työpaikan löytäminen voi olla lähes mahdotonta.

Perustilin ei nähty vaikuttavan paljoakaan työllisyyteen. Sosiaalityöntekijöiden mukaan kokopäiväinen opiskelu on itsessään ja sen verran ”kovaa työtä”, ettei sen lisäksi opiskelijoilta voi vaatia työntekoa. Mallissa nähtiin myös ongelmaksi se, että mallin kesto riittää vain lyhyeen koulutukseen, jolloin mallin avulla voi opiskella vain lyhyen koulutuksen vaativille matalapalkka-aloille. Yksi sosiaalityöntekijä pohti sitä, olisiko vaikuttavampaa maksaa tukea esimerkiksi osatyökykyisen työnantajalle, jotta heidät olisi helpompi saada pidettyä työelämässä mukana.

Toimeentuloa lisäävä perustulo

Negatiivisen tuloveron ja osittaisen perustulon mallit saivat kiitosta siitä, että ne toisivat asiakkaille nykyistä sosiaaliturvamallia enemmän varmuutta säännöllisten tulojen muodossa. Mallien nähtiin järkeistävän ja yksinkertaistavan toimeentuloturvaa. Malleja kuvailtiin myös ”turvaverkoksi heille, jotka odottavat Kelan päätöksiä”. Opiskelijoiden kannalta osittainen perustulo vaikuttaisi selvemmälle, sillä perustulo tulisi automaattisesti tilille ilman tuloseurantaa. Negatiivisessa tuloverossa tuloa joutuisi odottamaan, kunnes kuukauden ansio olisi selvitetty. Osittaisen perustulon mallin nähtiin soveltuvan ensisijaisesti Kelan tulla eläjlle, sillä nykyisten tukien veroprosentti on suuri suhteessa palkkatuloihin.

Negatiivisen tuloveron ja osittaisen perustulon mallien alimmat tuet saivat paljon kritiikkiä, ja sosiaalityöntekijöiden mukaan alin tukisumma täytyisi olla vähintään perustoimeentulotuen suuruinen summa, mieluummin vähän suurempi. Sosiaalityöntekijät perustelivat alimman tuen nostoa sillä, että tuen saajan ei tarvitsisi hakea sen jälkeen muita täydentäviä tukia selviytyäkseen kohtuullisesti menoistaan. Sosiaalityöntekijät kaipasivat negatiivisen tuloveron ja osittaisen perustulon mallien kohdalla tietoa siitä, mitä tukia ne korvaisivat ja olisiko perustulon lisäksi mahdollisuutta saada asumislisää, lapsilisiä tai lastensuojelun sijoitetun lapsen jälkihuollon taloudellisia tukia, itsenäistymisvaroja tai muita harkinnanvaraisia tukia. Kysymyksiä herätti myös eroperheiden elatusvastuun ja elatustuen määräytyminen sekä se, onko perheille mahdollista myöntää tilannekohtaista, harkinnanvaraista tukea, kuten nykyisessä mallissa. Pelkona oli se, että mitä sosiaalitoimen on mahdollista tehdä tilanteessa, jossa vanhempi on käyttänyt alimman tuen, mutta lapsen tarpeita ei ole huomioitu.

Osallistumistuloa sosiaalityöntekijät arvioivat suhteellisen vähän toimeentulon kannalta. Osallistumistulo nähtiin mallina, joka vois olla paras malli esimerkiksi päihteidenkäyttäjille ja muille työelämästä syrjässä olleille, joille annetaan mahdollisuus osallistua yhteiskuntaan samalla kun he ansaitsevat tukensa. Osallistumistulon hakemisesta jää pois hakemisen häpeä, sillä tuen eteen on tehtävä työtä, jota usea asiakas ei muuten ole onnistunut saamaan. Osallistumistulon vaikutus, sekä hyvä että huono, voisi näkyä sosiaalityön lisääntymisenä. Sosiaalityötä mallissa tarvittaisiin määriteltäessä asiakkaalle sopivaa työtä, mutta myös tilanteessa, jossa määritellyn työn tekeminen ei jostain syystä onnistu.

Perustili ei sosiaalityöntekijöiden mukaan näyttänyt vaikuttavan juurikaan asiakkaiden toimeentuloon. Yksi sosiaalityöntekijä pohti, että perustili antaisi mahdollisuuden opiskella heille, joiden vanhemmilla ei ole mahdollisuutta avustaa opiskelun tai asumisen kustannuksissa. Osa sosiaalityöntekijöistä pohti sitä, kuinka jotkut asiakkaista voivat nähdä vain saatavilla olevan rahamäärän ja hakeutua sen vuoksi opiskelemaan. Jos opiskelu ei jostain syystä suju, voi asiakas hakeutua toiselle alalle ja näin käydä useamman opiskelupaikan läpi valmistumatta koskaan. Tämä ei näytä hyvälle siinä vaiheessa, kun asiakkaan kanssa pohditaan hänen tulevaisuutta ja mahdollista työ- tai opiskelupaikkaa. Perustiliin täytyy rakentaa sisään myös vahva seuranta siitä, että opiskelut etenevät samalla kun tukisummaa on nostettu.

Yksilönvapautta lisäävä perustulo

Sosiaalityöntekijöiden pohdintaa perustulosta yksilönvapauden kannalta ei juurikaan ollut. Sosiaalityöntekijät kommentoivat jonkin verran muita perustulomalleja yksilönvapauden kannalta, mutta perustiliin ei katsottu liittyvän yksilönvapauden ominaisuuksia.

Negatiivinen tulovero herätti kysymyksen siitä, onko osan asiakkaista helpompi jäädä kokonaan pois palveluista, jos he saavat rahan automaattisesti tililleen. Vaikka asiakkaalla on vapaus valita, tulevatko he sosiaalitoimen palveluiden piiriin, olisi toisten asiakkaiden kohdalla tärkeää, että heillä olisi kuitenkin kontakti esimerkiksi sosiaalityöhön tai TE-toimistoon. Kontaktin avulla olisi tärkeä seurata, etteivät asiakkaan ongelmat kasva niin suuriksi, että niitä on lähes mahdoton korjata. Positiivista erään sosiaalityöntekijän mukaan negatiivisen tuloveron kohdalla on se, että tuki on saatavilla ilman moninaisia hakemuksia. Sosiaalityöntekijän mukaan Kelan kanssa asioivien asiakkaiden olisi helpompi toimia, kun heidän ei tarvitsi tuoda henkilökohtaisia tietojaan, kuten pankkitiliään asiointeihin mukaan.

Osa sosiaalityöntekijöistä näki osallistumistulon olevan se perustulomalli, joka antaisi asiakkaalle mahdollisuuden valita omien arvojensa mukaisen toiminnan, vaikkakin osallistuminen olisi pakollista tuen saamisen vuoksi. Osallistumistulon avulla asiakkaan olisi mahdollisuus kokeilla erilaisia aloja, jos hänen tulevaisuudensuunnitelmansa ovat vielä avoinna. Sillä ehdolla, että asiakas voi itse vaikuttaa työn tai toiminnan muotoon, asiakkaalla voi olla suuri valta valita haluamansa toimintaan niin, että se sopii hänen arvojensa mukaiseen elämään. Osallistumistulon mahdollistamaan yksilönvapauteen vaikutta suuresti se, kuinka paljon asiakkaalla on valta määritellä toimintansa. Pelkona osallistumistulossa nähtiin lastensuojelussa se, että asiakkaiden joukosta voisi löytyä heitä, jotka tietävät, ettei lastensuojelu voi jättää heidän lapsiaan auttamatta, vaikka he kieltäytyisivät osallistumistulon töistä.

Velvoittava perustulo

Velvoitteiden näkökulmasta sosiaalityöntekijät pohtivat sitä, ottaako mikään malleista huomioon ihmisten erilaisia elämäntilanteita ja voimavaroja, vai oletetaanko kaikkien pystyvän samanlaiseen elämänhallintaan. Osittaiseen perustuloon sosiaalityöntekijät eivät liittäneet velvoitteiden kehysten ominaisuuksia.

Negatiivinen tulovero koetaan erään sosiaalityöntekijän mukaan yhtenä hankalana asiana muiden joukossa. Mallin hallinta vaatisi hänen mukaansa vahvaa elämänhallintaa ja oman elämän johtamista, sillä osalla asiakkaista ei ole kykyä hallita yhteiskunnassamme toimimista. Oman ongelmansa tilanteeseen tuo mukanaan työterveyshuolto, sillä riittääkö työterveyden ammattitaito hahmottamaan asiakkaan tilanne negatiivisen tuloveron kautta. Toisaalta toinen sosiaalityöntekijä kertoo, että negatiivinen tuloveromalli voi antaa mahdollisuuden lisätä elämänhallintaa. Jos asiakas työllistyy pienipakkaiseen työhön ja siirtyy negatiivisen tuloveron piiriin, se voi lisätä sisäistä elämänhallintaa arkirytmien hallinnan ja muiden ihmisten tapaamisen kautta. Lisäksi asiakkaan ulkoinen elämänhallinta voi lisääntyä siitä, että rahan myötä hänellä on enemmän mahdollisuuksia valita rahalla saatavia asioita.

Osallistumistuloon on liitetty mukaan sosiaalityön tai muun viranomaisen kontaktointi, jos asiakkaan opiskeluissa ilmenee ongelmia. Tämä kontakti voidaan tässä kontekstissa lukea velvoitteeksi. Sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta tämä pakollinen kontakti on positiivista, sillä palveluita tai ohjausta tarvitsevat saavat jo työttömyyden alussa tarvitsemansa avun. Toisaalta yksi sosiaalityöntekijä koki mallin vaatiman ”osallistumispakon” turhan voimakkaaksi ja vertasi sitä muun muassa määräaikaiseen karenssiin, jossa on määritelty loppumispäivä.

Perustilin sosiaalityöntekijät näkivät velvoittavaksi siinä suhteessa, että malli vaatii opiskelun lisäksi myös työntekoa. Ilman työntekoa perustilin summa riittää kuukausittaista maksimisummaa nostettaessa vain 31 kuukautta. Tukikuukausimäärä on suhteellisen pieni, jos asiakas haluaisi opiskella muuta kuin työvoimakoulutusta tai matalapalkka-alalle tähtäävää koulutusta. Opiskelijan on joko käytävä töissä opiskelun ohella tai opiskeltava normaalia nopeammin, jotta tukikuukaudet riittävät opiskelun ajan. Erään sosiaalityöntekijän mukaan tämä voi tuottaa työmarkkinoille jo valmiiksi uupuneen työntekijän.

Sosiaalityöntekijät näkivät kaikkien perustulomallien vaikuttavan ainakin jonkin verran asiakkaisiinsa. Työllisyyteen ja työllistymisen lisääntymiseen vaikuttivat muut mallit, mutta perustilimallin ei nähty juurikaan vaikuttavan työllistymisen lisääntymiseen, vaan siinä nähtiin pääosin negatiivisia vaikutuksia. Perustilimallin nähtiin kannustavan lähinnä opiskeluun.

Toimeentulon paranemiseen vaikuttivat sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta pääasiassa negatiivisen tuloveron ja osittaisen perustulon mallit, joskin matalinta perustulotasoa täytyisi nostaa yli nykyisen perustoimeentulotuen summan, jotta asiakkaallaan ei tarvitsisi hakea perustulon oheen harkinnanvaraisia tukia.

Sosiaalityöntekijät kokivat, että he tarvitsisivat lisää tietoa malleista, jotta he voisivat arvioida tarkemmin mallien vaikutuksia. Kaikkien perustulomallien katsottiin vähentävän tukien hakemisen häpeää.

Yksilövapauden näkökulma ei sosiaalityöntekijöiden vastauksista tullut juurikaan esille. Osallistumistulosta kiiteltiin eniten mahdollisuudesta kokeilla eri aloja ja siitä, että asiakkaalla on monipuolinen mahdollisuus valita tekemisensä. Tämä sillä ehdolla, että asiakas voi todella itse vaikuttaa tekemiseensä.

Velvoitteiden näkökulmasta sosiaalityöntekijät havaitsivat, että mikään malleista ei ota huomioon ihmisen elämäntilanteita ja hänen voimavarojaan. Sosiaalityöntekijöiden mukaan yksi malli ei voi korvata nykyistä sosiaaliturvajärjestelmäämme, johon on luotu tuki tai palvelu myös erityistilanteita varten.

Perustulomalleista perustili ei sosiaalityöntekijöistä vaikuttanut soveltuvan heidän asiakkailensa. Osallistumistulosta löydettiin hyviä puolia, mutta osallistumistuloon sisään rakennettu pakko ei saanut kannatusta. Eniten kannatusta saivat negatiivisen tuloveron ja osittaisen perustulon mallit, jotka sosiaalityöntekijät valitsivat parhaimmiksi malleiksi, jos nykyistä sosiaaliturvajärjestelmäämme lähdettäisiin kehittämään perustulon suuntaan.

Tämän tutkielman loogisia jatkotutkimuskohteita olisi tehdä samanlainen tutkimus sosiaalityön asiakkaiden keskuudessa. Olisi mielenkiintoista nähdä, millä tavalla asiakkaiden mielipiteet jakaantuisivat, sillä tässä tutkielmassa asiakkaiden hyötyminen perustulosta on sosiaalityöntekijöiden tulkintaa. Tutkimuksen laajentaminen sosiaalityön asiakkaisiin antaisi kattavamman kuvan siitä, millaiselle sosiaaliturvalle Suomessa olisi tarve.

Haastatteluja tehdessäni huomasin hyvin nopeasti, että tarvitsisin huomattavasti enemmän tietoa perustulosta. Suurimmaksi osaksi tietoa olisin tarvinnut siinä, kun haastateltavat olisivat halunneet tietoa siitä, millä tavalla kyseessä oleva perustulomalli asettuisi Suomen nykyisen sosiaaliturvamallin kanssa eli mitkä tuet perustulo korvaisi ja mitkä tuet olisivat

vielä käytettävissä. Valitettavasti kaikista malleista ei ole saatavilla konkreettista tietoa, millä tavalla malli suhteutuisi nykyiseen sosiaaliturvamalliin.

LÄHTEET:

Andersson, Jan Otto ja Kangas, Olli (2002). Perustulon kannatus Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 67 (2002):4.

Atkinson, Anthony (1996), The Case for a Participation Income. Political Quarterly 1/67.

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000): Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere, Vastapaino.

Bien International (2022). The Basic Income Earth Network. Haettavissa: <https://basicincome.org/>. (Viitattu 15.03.2022).

Bien Finland (2021). Suomen perustuloverkosto. Haettavissa: <https://perustulo.org/tietoa/>. (Viitattu 9.10.2021).

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Hamilo, Marko, Lillrank, Paul & Lepomäki, Elina. (2013). Perustili. Liberan julkaisusarja. Riika.

HE 215/2016. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perustulokokeilusta sekä tuloverolain 92 §:n ja ennakkoperintälain 17 §:n väliaikaisesta muuttamisesta. Annettu 20.10.2016. (Viitattu 16.11.2021).

Hiilamo, Heikki, Niemelä, Heikki, Pykälä, Pertti, Riihelä, Marja %Vanne, Reijo (2012). Sosiaaliturva ja elämänvaiheet. Suomen sosiaaliturvan kehitys esimerkkien ja tilastojen valossa. Kela, Helsinki.

Honkanen, Pertti, Soininvaara, Osmo & Ylikahri, Ville (2007). Perustulo – kohti toimivaa perusturvaa. Vihreä Sivistysliitto, Helsinki.

Hämäläinen, Kari, Kanninen, Ohto, Simanainen, Miska & Verho Jouko (2020). Perustulokokeilun arvioinnin loppuraportti: Rekisterianalyysi työmarkkinavaikutuksista.

VATT Muistiot. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT Institute for Economic Research Helsinki 2020.

Julkunen, Raija (2001). Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Vastapaino, Tampere.

Julkunen, Raija (2009). Teoksessa Kananen, Johannes & Saari, Juho (toim) Ajatuksen voima. Ideat hyvinvointivaltion uudistamisessa. SoPhi 113. Minerva kustannus Oy Helsinki.

Kangas Olli & Pulkka Ville-Veikko. (2016). Ideasta kokeiluun? Esiselvitys perustulokokeilun toteuttamisvaihtoehdoista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 13/2016.

Kantola, Markus (2014). Perustulo ja Vapaus: Onko Perustulo Sosiaalisesti Oikeudenmukainen. Janus, sosiaalipoliittikan ja sosiaalityön aikakauslehti, vol. 22/2, 2015.

Koskenvuo (2017). Osallistumistulo voi ehkäistä nuorten syrjäytymistä työelämästä. Kela.

Lahtinen, Ilpo (1992). Perustulo, kansalaisen palkka. Helsinki: Hanki ja jää.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

Moore, Thomas (author), & Turner, Paul. (1968). Utopia (Repr ed.). Harmondsworth, Penguin Books.

Niemelä, Heikki & Salminen Kari (2006). Suomalainen sosiaaliturva. ETK, Kela, STM. Helsinki 2006.

Paavonen, Tapani (2006). Poliittikka ja sosiaaliturva Suomessa. Teoksessa Tapani Paavonen & Olli Kangas (toim.) Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana. Helsinki: Edita.

Paine Thomas (1797). Agrarian Justice. Basingstoke, Palgrave.

Van Parijs, Philippe (2004). Basic Income: A Simple and Powerful Idea for the Twenty-first Century. POLITICS & SOCIETY, Vol. 32 No. 1, March 2004 .

Van Parijs, Philippe (2013).): The Universal Basic Income: Why Utopian Thinking Matters, and How Sociologists Can Contribute to It. POLITICS & SOCIETY, Vol. 41 No. 2, 2013.

Pateman, Carole. (2004). Democratizing citizenship: Some advantages of a basic income. POLITICS & SOCIETY, Vol. 32 No. 1, March 2004.

Perkiö, Johanna. (2014). Perustulo-uuden tulonjaon perusta. Kansan sivistystyön liitto, Helsinki.

Perkiö, Johanna. (2016). Suomalainen perustulokeskustelu ja mallit. Helsinki, Kela, työpapereita 85.

Perkiö, Johanna. (2021). PERUSTULO Kohti 2020-luvun yhteiskuntapolitiikkaa. Vasemmistofoorumi & KSL-opintokeskus.

Pyykkönen, Jussi, Pyykkönen, Topias ja Pulli, Pekka (2021). Perustili – tie kannustavaan ja läpinäkyvään sosiaaliturvaan: kansalaiset mukaan oman elämänsä säätelyyn. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr. Itlan raportit ja selvitykset 2021:1.

Pyöriä, Pasi ja Ojala, Satu (2016). Prekaarin palkkatyön yleisyys: liioitellaanko työelämän epävarmuutta.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>>. Viitattu 12.03.2022.

Sarajärvi, Anneli ja Tuomi, Jouni (2003). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Sarajärvi, Anneli ja Tuomi, Jouni (2004). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Sipilä, Jorma (1979). Sosiaalisten ongelmien synty ja lievittäminen. Tammi, 1979.

STM, Sosiaali- ja terveysministeriö. STM, tiedote (2022). Sosiaaliturvakomitea työsti vaihtoehtoisten järjestämistapojen selvitystä ensimmäisen kerran. <https://stm.fi/-/sosiaaliturvakomitea-tyosti-vaihtoehtoisten-jarjestamistapojen-selvitysta-ensimmaisen-kerran-> (Viitattu 18.2.2022).

STM, Sosiaali- ja terveysministeriö. STM, tiedote (2020). Sosiaaliturvakomitean luonnos. (Viitattu 15.5.2020).

STM, Sosiaali- ja terveysministeriö. STM, hankkeet (2022). Sosiaaliturvauudistus. (Viitattu 12.1.2022)

Tirronen, Jarkko (2011). Teoksessa Niemelä, M & Saari, J (toimittajat), Poliittikan polut ja hyvinvointivaltion muutos. Helsinki: Kela.

Uusitalo, Hannu (1993). Pohjoismaisen hyvinvointivaltion arvot ja käytäntö. Teoksessa:

Anderson, J.; Hautamäki, A.; Jallinoja, R.; Niiniluoto, I.; Uusitalo, H: Hyvinvointivaltio ristiaallokossa. Porvoo. Helsinki, Juva: Sitra, WSOY, 1993

Valtioneuvosto (2015). Hallitusohjelma 2015. Haettavissa: https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/ (Viitattu 16.9.2021)

Valtionvarainministeriö (2021). Valtionvarainministeriön tiedote 8/2021. Haettavissa: <https://vm.fi/-/tyoryhma-selvittamaan-negatiivisen-tuloveron-kayttoonottoa>. Luettu 7.9.2021. (Viitattu 15.9.2021)

De Whispelaere, Jürgen. (2016). Jokaisen oma tulo. Universaalinen Perustulon Poliittinen Analyysi. Helsinki: Kela, Työpapereita, 87

Vives Juan Luis (1526, 1973) De Subventione Pauperum. Brujas 1526.

Wright, Erik Olin (2015). *Envisioning real utopias* (Vol. 98). London: Verso Books.

Ylikahri, Ville (2007). Teoksessa Honkanen, P, Soininvaara, O & Ylikahri, V 2007. *Perustulo. Kohti toimivaa perusturvaa*. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry

Kinnunen, Sari (2017). *PERUSTULO RAAMEISSA: perustulon kehystäminen Suomessa*. Kandyö Turun yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan. Sisältää liitteessä 1 sisältämän kuvion kehityksen ja toteutuksen.

LIITE 1. Puolueohjelmat.

Puolueohjelmat saatavissa: Pohtiva, Puolueohjelmien tietokanta [verkkojulkaisu].

Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].

<<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva>>. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/lisatietoja/ohjeet> (Viitattu 10.3.2022).

ITSENÄISYYSPUOLUE

2011 Vaaliohjelma: Itsenäisyyspuolueen eduskuntavaaliohjelma

KOMMUNISTINEN TYÖVÄENPUOLUE, KTP

2010 Vaaliohjelma: KTP:n tavoitteet talouspolitiikan suunnan muuttamiseksi

KRISTILLINEN LIITTO

1997 Erityisohjelma: Lapsipoliittinen ohjelma

KRISTILLISDEMOKRAATIT

2006 Yleisohjelma: Kristillisdemokraattien tavoiteohjelma vaalikaudelle 2007-2011

NUORSUOMALAISET (1994)

1994 Yleisohjelma: Nuorsuomalaisen Puolueen yleisohjelma

PERUSSUOMALAISET

1995 Yleisohjelma: Oikeutta kansalle - Perussuomalaisen puolueen yleisohjelma

RKP, RUOTSALAINEN KANSANPUOLUE

1998 Erityisohjelma: Kanssa ihmisen - Rkp:n hyvinvointipoliittinen ohjelma

SUOMEN SOSIALIDEMOKRAATTINEN PUOLUE, SDP

2011 Työn ja oikeudenmukaisuuden puolesta. SDP:n talouspoliittinen linjaus vuosille 2011-2015

SUOMEN KESKUSTA

1989 Yleisohjelma: Suomen Keskustan ohjelma 1990-luvulle (luonnos)

1994A Erityisohjelma: Keskustan Oikeudenmukaiseen hyvinvointiin

1994B Yleisohjelma: Keskustan Suomen Selviytymisohjelma

1996 Yleisohjelma: Keskustan periaatteet

1999 Erityisohjelma: Keskustan Turvallisuus on perusoikeus -ohjelma

2010 Tavoiteohjelma: Tämä maa rakennetaan yhdessä - Suomen Keskustan tavoiteohjelma

SUOMEN KOMMUNISTINEN PUOLUE, SKP

1987 Yleisohjelma: SKP:n puolueohjelma

VASEMMISTOLIITTO

1990 Yleisohjelma: Vasemmistoliiton sata tapaa arvostaa ihmistä ja säästää luontoa

1995 Yleisohjelma: Vasemmistoliiton Puolueohjelmateesit

2013 Erityisohjelma: Punavihreä tulevaisuus

2015 Vaaliohjelma: Jälleenrakennetaan hyvinvointivaltio - Vasemmiston vaaliohjelma 2015

2020 Tavoiteohjelma. Vasemmiston tavoitteet 2020 - 2028.

VIHREÄ LIITTO

1988 Yleisohjelma

1990 Yleisohjelma

1994 Yleisohjelma

1997 Erityisohjelma: Vihreän liiton maaseutuohjelma

2003 Vaaliohjelma: Eduskuntavaaliohjelma 2003 - Pallo haltuun

2006 Yleisohjelma: Vihreän liiton periaateohjelma: Tehtävänä reilu muutos

2016 Muu ohjelma: Vihreät: Onnistunut perustulokeilu on avain parempaan sosiaaliturvaan

2020 Periaateohjelma. Vihreän liiton periaateohjelma 2020 - 2028.

LIITE 2. Tiedote tutkimuksesta

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

TUTKIMUSLUVAN HAKIJA	Sari Kinnunen
OPPILAITOS	Tampereen yliopisto, Porin yliopistokeskus
SUORITETUT TUTKINNOT	Valtiotieteen maisteri, sosiologia. Turun yliopisto
TUTKIMUKSEN OHJAAJA	.
TUTKIMUS	<p>Pro Gradu</p> <p>”Perustulo sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta – perustulon vaikutuksia sosiaalityön asiakkaisiin”</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, näkevätkö sosiaalityöntekijät perustulolla olevan vaikutuksia heidän asiakkaidensa elämään. Tutkimukseen on valittu neljä perustulomallia: osittainen perustulo, negatiivinen perustulo, osallistumistulo ja perustili. Malleista annetaan etukäteen haastateltaville perustietoa ja haastattelussa on mahdollista saada lisää tietoa, etukäteistietoa eivät haastateltavat tarvitse.</p> <p>Haastateltaviksi olen valinnut sosiaalityöntekijöitä tai sosiaalityön tutkinnon suorittaneita, jotka työskentelevät sosiaalialalla, sillä heidän asiakkaansa koostuvat osittain henkilöistä, joilla on ongelmia talouden ja elämänhallinnan kanssa.</p>

Tutkimuskysymykset:

1. Millaiseksi sosiaalityöntekijät arvioivat mahdollisen perustulon vaikutuksen asiakkaidensa elämäntilanteeseen?
2. Vaikuttaako valittu perustulomalli sosiaalityöntekijöiden arvioon perustulon vaikutuksista?

YKSIKÖT, JOITA HAKEMUS KOSKEE

Perusturvapalvelut

Lapsiperhepalvelut

Lastensuojelu

Aikuissosiaalityö

Vammaispalvelut

Vanhuspalvelut

AINEISTONKERUU JA MATERIAALI

Nauhoitetut haastattelut.

Haastattelut tehdään kasvokkain, puhelimitse tai Internet-sovelluksen kautta, haastateltavan toiveen ja korontilanteen perusteella. Yksi haastattelu kestää noin 90 minuuttia.

Haastattelut nauhoitetaan. Haastateltavien henkilöllisyys ja heidän antamat tietonsa suojataan siten, ettei heitä ja heidän antamia tietoja pysty tunnistamaan raportista. Kerättyä tietoa käsitellään luottamuksellisesti tietosuojalain edellyttämällä tavalla.

AINEISTON SUUNNITELTU KERUUAIKA

Tammi- helmikuu 2022

LIITTEET

Tiedote tutkittaville

Haastattelun tietosuojalomake

Suostumuslomake

Tutkimussuunnitelma

LIITE 3. Materiaali haastateltaville ennen haastattelua.

Olen sosiaalityön opiskelija Tampereen yliopiston Porin kampukselta. Teen pro gradu tutkielmaa työmellä ”Perustulo sosiaalityön näkökulmasta – perustulon vaikutuksia sosiaalityön asiakkaisiin”. Tavoitteenani on Pro gradussani selvittää, näkevätkö sosiaalityöntekijät perustulolla olevan vaikutuksia heidän asiakkaisiinsa.

Olen valinnut tutkielmaani neljä erilaista perustulomallia: osittainen perustulo, negatiivinen perustulo, osallistumistulo ja perustili, sillä haluan selvittää, näkevätkö sosiaalityöntekijät jonkin yksittäisen mallin soveltuvan asiakkaille paremmin kuin toinen malli.

Haastattelukysymykset käsittelevät sitä, näkeekö haastateltava valittujen perustulomallien vaikuttavan asiakkaidensa elämään. Ja jos vaikuttaa, millä tavalla.

PERUSTULO

Useat akateemiset ja poliittiset tahot ovat kertoneet, että Suomen sosiaaliturvajärjestelmä on vanhanaikainen, eikä vastaa nykyisten työmarkkinoiden vaateisiin. Vastaukseksi näihin ongelmiin on tarjottu perustuloa. Perustulo ei kuitenkaan ole vain yksi sosiaaliturvamalli, vaan perustulolla on monta toisistaan eroavia määritelmää eli mallia. Mallit eroavat toisistaan muun muassa vastikkeellisuuden, anteliaisuuden mukaan. Olen valinnut tähän tutkielmaani perustulon malleista osittaisen perustulon mallin, negatiivisen perustulon mallin, osallistumistulon mallin ja perustilin mallin.

1. Negatiivinen tulovero

Negatiivinen tulovero.			
Verotettavan ansiotulon alaraja 1000e/kk, jonka ylittävistä tuloista maksetaan tuloveroa.			
Ansiotulo		Tulovero	Nettotulo
0		-400	400
500		-200	700
1000		0	1000

Taulukko 1. Negatiivinen tulovero Lähde: Honkanen, Soininvaara, Ylikahri (2007).

Negatiivinen tulovero on tulotuen ja verotuksen yhdistävä malli, jossa kansalainen saa negatiivista tuloveroa eli tukea, jos hänen tulonsa jäävät alle määritellyn rajan. Määritellyn rajan yli menevistä tuloista maksetaan tuloveroa. Tulotukea saavat vain pienipalkkaiset kansalaiset.

Yllä olevassa kuviossa on kuvattu negatiivisen tuloveron malli, jossa alle tuhannen euron tuloilla kansalainen saa negatiivista tuloveroa ja yli tuhannen euron tuloista maksetaan tuloveroa. Negatiivisen tuloveron ansiotulon raja on kuviossa kuvitteellinen.

Vammaiset ja eläkeikäiset eivät ole perustulon piirissä, vaan heille on oma syyperustainen tulo.

2. Osittainen perustulo

Osittainen perustulo						
Perustulo 400 €/kk,						
kaikkien ansiotulojen tulovero 40 %						
Ansiotulo		Perustulo		Tulovero		Nettotulo
0		400		0		400
500		400		200		700
1000		400		400		1000
1500		400		600		1300
2000		400		800		1600
2500		400		1000		1900
3000		400		1200		2200

Taulukko 2. Osittainen perustulo. Lähde: Honkanen, Soininvaara, Ylikahri (2007).

Osittainen perustulo on toimeentulon perusta, jonka lisäksi tarvittaisiin työntekoa tai tarveharkintaista ja syyperustaista sosiaaliturvaa, sillä perustulo ei kata minimitoimeentuloa. Osittainen perustulo maksetaan kaikille kansalaisille tuloista riippumatta. Osittainen perustulo kannustaisi vastaanottamaan epäsäännöllisiä, määräaikaista, osa-aikaisia tai osapäiväisiä töitä. Perustulon saavat kaikki kansalaiset, mutta sen merkitys vähenee tulojen kasvaessa.

Vammaisille on lisäksi oma syyperustainen tulo ja eläkeikäisille eläketulo.

Yllä olevassa kuviossa mainitut osittaisen perustulon summat ovat kuvitteellisia. Perustulon summaksi voidaan ottaa mikä tahansa summa, mutta taloudellisten syiden vuoksi sitä ei ole helppoa saada nostetuksi niin korkeaksi, että sillä voisi elää ilman lisärahoitusta.

3. Osallistumistulo

Osallistumistulo on vastikkeellinen tulo, jonka saamisen ehtona on tehdä henkilökohtaisesti laaditussa sopimuksessa sovitut tehtävät. Tehtävät voivat olla työnhakua, hoivatyötä, opiskelua, vapaaehtoistyötä tai muuta erikseen sovittua toimintaa. Osallistumistulo on tutkielmassani määritelty noin 30 e/pv, joka on keskimäärin noin 600 e/kk, mutta osallistumistulon määrä voidaan sopia myös toisin. Tuen saaminen edellyttää sovittujen tehtävien tekemistä.

Vammaisille ja eläkeläisille määritellään oma syyperustainen tulo.

4. Perustili

Perustilimalli on suomalaisen Ajatushautomo Liberan kehittämä perustulomalli (Hamilo & al, 2013), ja sitä päivitettiin vuonna 2021 (Pyykkönen & al. 2021).

Mallissa perustili korvaa työmarkkinatuen, peruspäivärahan ja opintorahan, muut tuet sovitellaan perustiliin kanssa. Perustilimallissa jokainen opiskeleva täysi-ikäinen saa yhteiskunnalta 20 000 euron perustilin, josta on mahdollisuus nostaa kuukausittain 650 euroa niin kauan, kun saldo on positiivinen. Perustiliä kasvattavat ansiotulot, sillä ansiotuloista siirretään perustilille automaattisesti 10 prosenttia.

Jos perustili on tyhjä, henkilö siirtyy vastikkeellisen osallistumistulon piiriin. Osallistumistulon piirissä kartoitetaan henkilön palveluiden tarve, ja hänellä on oikeus tarvitsemiinsa palveluihin (mm. mielenterveystyö, sosiaalityö, kuntoutuminen). Osallistumistuloista pääsee takaisin perustilimalliin, kun henkilön ansiotulot ovat 15 000 euroa vuodessa.

HAASTATTELUN KULKU

Käythän läpi perustulomallien peruseriaatteet. Voit esittää niistä tarkentavia kysymyksiä ennen haastattelukysymyksiä. Ennen varsinaisia kysymyksiä pyydän sinua kertomaan, millaisia asiakasryhmiä sinulla on. Tämä jälkeen pyydän sinua pohtimaan, voisiko joku/jotkut yllä olevista perustulon malleista vaikuttaa asiakkaidesi elämään, joko positiivisella tai negatiivisella tavalla.

Haastattelussa pyydän sinua pohtimaan perustulon vaikutuksia

1. työllisyyden ja toimeentulon kannalta,
2. Hyvinvoinnin ja terveyden kannalta,
3. Yksilönvapauden kannalta eli perustulo mahdollistaisi omien arvojen mukaisen elämän,
4. Elämänhallinnan kannalta, jolloin perustulo voisi mahdollistaa eri elämäntilanteiden yhdistämisen kuten esimerkiksi palkkatyö ja yrittäjyys, opiskelu ja yrittäjyys ja tai hoivatyö kodissa ja palkkatyö,
5. Perustulo muutostilanteissa eli avioliitto tai -ero, kotoa muuttaminen, palvelutaloon siirtyminen tai muut muutostilanteet,
6. Jotain muita vaikutuksia. Millaisia?
6. Ei mikään edellä mainituista. Perustele, miksi et näe perustulon mallin aiheuttavan vaikutuksia.